

Open Monumentendag Vlaanderen

zondag 10 september 1995

Burgerlijke openbare gebouwen

Prijs : 50 fr

**Burgerlijke openbare
gebouwen**

Inleiding

Zondag 10 september 1995 vindt voor de zevende maal de Open Monumentendag Vlaanderen plaats. De Stuurgroep koos voor 1995 het thema **Burgerlijke Openbare Gebouwen**. De Stad Brugge volgt uiteraard het thema, maar stelt, om specifieke redenen, tevens twee gebouwen buiten thema open (nrs. 5 en 13 van deze brochure). In Huize Empire (nr. 5) laat het Jongerenproject Open Monumentendag Brugge u kennis maken met Brugge in de periode 1789-1815 en het voormalige huis de Halleux (nr. 13) wordt opengesteld naar aanleiding van de recent voltooide restauratiewerkzaamheden.

Dit jaar worden eveneens de vier monumenten, opengesteld op initiatief van het Provinciebestuur, opgenomen in deze brochure zodat de OMD-er een volledig beeld krijgt van wat op 10 september 1995 te bezoeken is.

Burgerlijke Openbare Gebouwen zijn gebouwen die verbonden zijn aan de Wetgevende, de Uitvoerende en Gerechtelijke macht en uiteraard in de stricte betekenis in hoofdzaak in Brussel terug te vinden zijn. Bij uitbreiding van het thema naar de organisatie van het openbare leven in al zijn aspecten beantwoorden er meer gebouwen aan. **Samenleving onder dak** en gebouwen of ensembles waarmee de mens geconfronteerd is vanaf zijn geboorte tot aan zijn dood zijn in Brugge als leidraad gebruikt voor de selectie van de opengestelde gebouwen.

Architectuur is een taal en één van de sleutels tot deze taal is de geschiedenis. Er zijn duidelijke verbanden tussen architectuurstromingen en politieke systemen, sociaal-economische praktijken en ideologieën. De Stad is een complex maar ontcijferbaar document dat ons veel leert over de waarden en de betrachtingen van de beleidsverantwoordelijken, de ontwerpers, de opdrachtgevers en de bewoners.

Grote monumenten zijn veelal bedoeld om de mens te herinneren aan de macht en de rijkdom van een bepaalde gemeenschap. De gebouwen die in Brugge zijn opgetrokken op het hoogtepunt van haar economische bloei, de middeleeuwen, zijn daar wonderwel in geslaagd. Het Stadhuis (1376-1421)

etaleert door de vormgeving en de gebruikte materialen de uitzonderlijke rijkdom van Brugge (zie nr. 12), de Stadspoorten bewijzen de militaire macht (zie nr. 8), het belfort en de hallen staan symbool voor de stedelijke autonomie en economische welvaart (zie nr. 10) en de Poortersloge voor de macht en vrijheid van de burger (zie nr. 1). Er zijn tevens gebouwen die organisatie en begeleiding van het leven belichamen zoals de Bogardenschool (zie nr. 6) als schoolgebouw ontworpen en nog steeds in gebruik of een ziekenhuis, waarvan het Sint-Janshospitaal een prachtig voorbeeld is (zie nr. 9). De materiële getuigen van een leven of een organisatie worden veelal via archiefdocumenten terug reconstitueerbaar. In Brugge zijn de archieven bewaard en consulteerbaar in historische gebouwen : het Rijksarchief in de Poortersloge (zie nr. 1) en het Stadsarchief in het Brugse Vrije (zie nr. 2). Het Brugse Vrije is dan op zijn beurt een voorbeeld van een monument van uitvoerende macht (zie nr. 3). Evenals het Provinciaal Hof (zie nr. 10). Als voorbeeld van de organisatie van het sociale leven worden een godshuis en het O.C.M.W. opengesteld (zie nrs. 7 en 12). Het museum voor Volkskunde illustreert de geschiedenis van het dagelijks leven van de stadsbewoner in de 19de en 20ste eeuw (zie nr. 15) en de begraafplaats is de laatste etappe van iedere mens (zie nr. 16).

Uw ontdekkingstocht op 10 september 1995 zal u vooral in contact brengen met gebouwen die in mindere of meerdere mate voor iedereen, of toch voor bepaalde groepen van de samenleving openbaar zijn. Ze hebben alle een dienende functie voor het individu of de gemeenschap voor wie ze gebouwd zijn.

Bepaalde monumenten in Brugge, die eveneens aan het thema beantwoorden, kunnen om praktische redenen niet opengesteld worden (zoals het Gerechtsgebouw, de ambtswoning van de Gouverneur, het Tolhuis, de Stadsschouwburg...). De meeste gebouwen kunt u in de toekomst zeker nog bezoeken.

Hopelijk wordt de zevende Open Monumentendag een boeiende dag waarin u de kans krijgt met de verborgen facetten van het openbaar erfgoed kennis te maken !

Academiestraat 14, de Poortersloge (Rijksarchief)

Open van 10 u tot 18 u
Gidsen zorgen voor begeleiding

Openstelling op initiatief van de Regie der Gebouwen

De wetenschappelijke medewerkers van het Rijksarchief Brugge zorgen voor bijkomende informatie over hun collectie.

Voor de beschrijving van het gebouw kon gebruik gemaakt worden van een tekst opgesteld door M. Vandermaesen, werkleider van het Rijksarchief Brugge¹.

De Poortersloge is gebouwd op het einde van de 14de eeuw en moet in 1417 afgewerkt zijn geweest. De Broederschap van de Witte Beer krijgt dan toelating een beer als schilddrager in een gevelnis te plaatsen. De functie als vergaderzaal van de poorters lijkt aan de basis van de naam *Poortersloge* te liggen.

De Poortersloge lag op een strategisch belangrijke plaats in het middeleeuwse Brugge, in de onmiddellijke omgeving van het Tolhuis, waar de via het water in de stad binnenkomende goederen werden gecontroleerd, en van de buitenlandse natiehuizen van de Italianen, Biskajers en Spanjaarden.

De Poortersloge is in haar vijfhonderdjarige geschiedenis meermaals verbouwd. Dit gebeurde na een brand in 1755 en met restauraties in 1805-1825 door arch. Jean-François van Gierdegom en in 1898-1911 door Louis Delacenserie. Deze laatste ingreep heeft het 15de eeuwse uitzicht van het monument gedeeltelijk hersteld.

De Poortersloge heeft drie vrijstaande natuurstenen gevels die het bekijken meer dan waard zijn. Opvallend is de hoge traptoren die een uitstekende uitkijkplaats was voor de binnenkomende schepen.

¹ M. VANDERMAESEN, *De Poortersloge te Brugge* (RAB, ter perse)

De gevels zijn geritmeerd door venstertraveeën en opgesmukt met maaswerk. Een opvallende opengewerkte balustrade zorgt voor een horizontale klemtoon. Bemerk de afwerking met hogels van de oostelijke puntgevel.

In de gevel aan de kant van de Academiestraat is vooral het ingangsportaal in blauwe hardsteen opvallend. Deze is tot stand gekomen na de brand van 1755 in een mengeling van classicistische en Lodewijk XV-stijlen. Merk de cartouche met Latijns jaarschrift op: $Vt\ phoenix\ ex\ cinera\ sVo\ brVgenslVm\ Dono\ reVIVIsCo$ (Jaarschrift : $M + D + 2 \times C + 2 \times X + 6 \times V + 5 \times I = 1755$; zoals de fenix uit zijn as, zo herrees ik door de giften van de Bruggelingen). Dit inschrift verwijst naar de financiële steun van de Stad Brugge en van de vele mecenasen die de gedeeltelijke wederopbouw na de brand hebben mogelijk gemaakt. Deze mecenasen kregen ook hun wapenschild in de grote zaal.

De putti die het portaal opsmukken verwijzen naar de 18de eeuwse functie van de Poortersloge als academie (één van de staande putti houdt een palet in de hand, aan zijn voeten liggen een hamer, beitel en masker). Het wapenschild bovenaan verwijst eveneens naar de academie, een gouden passer en 3 azuurblauwe vlakken.

Belangrijk is de beeldnis op de noordoosthoek waar een beertje als schilddrager zit. Rond *'t Beertje van de loge* bestaan heel wat verhalen.

De gevels zijn alle versierd met beeldnissen waarin nu beelden prijken die tussen 1920-1924 zijn gehouwen. De beelden in Euvillesteen stellen belangrijke figuren uit de vroege Brugse geschiedenis voor en zijn door vier verschillende beeldhouwers gerealiseerd (Michiel D'Hondt, Franz Vermeylen, Gustaaf Pickery en Jules Anthone).

In de **noordgevel** staan van links naar rechts : Rainerus, proost van Sint-Donaas en eerste kanselier van Vlaanderen in 1089, Gervasius van Praet, kamerheer van Karel de Goede ; Galbert van Brugge, kroniekschrijver van de moord op Karel de Goede ; Walter van Brugge, bisschop van Portiers (+ 1307) ; Kerstiaan de Langhe, handelaar op Engeland in het begin van de 13de eeuw ; Matheus vander Beurse, poorter in de tweede helft van de 14de eeuw ; Jan Metteneye, eerste forestier van het Genootschap van de Witte Beer in 1320 en Jan van Hulst, stichter van de rederijderskamer van de Heilige Geest in 1428.

In de **oostgevel** zouden we volgende personages moeten herkennen : Maarten vander Rugghe, metselaar en burgemeester van Brugge na de Brugse Metten ; Pauwel van Langemark, krijgsheer in Groeninge ; Willem de Deken, burgemeester en leider van de opstand tegen de Vlaamse Graaf in 1323-1328 en Boudin de Vos, burgemeester en raadsheer van de hertog van Bourgondië in het begin van de 15de eeuw.

In de **zuidgevel** tenslotte prijken Clais Grootwerf, smid op het einde van de 13de en begin 14de eeuw ; Jan Ingelbrecht, zilversmid in de 14de eeuw ; Jan van Oudenaarde, meester-metselaar van de Kruispoort en Gentpoort in 1401-1406 en de 14de eeuwse schilder Jan Coene.

Reeds in 1854-1855 zijn in functie van de uitbreiding van de Academie twee huizen aangekocht rechts van de Poortersloge : het huis Delarue en het huis Cottem. De toenmalige stadsarchitect Jean-Brunon Rudd heeft de verbouwingswerken geleid. De oorspronkelijke 17de eeuwse huizen zijn toen, zeer grondig gewijzigd. De gevel van het huis Cottem heeft zijn barokke karakter wel behouden.

Het verhaal van de diverse functies die de Poortersloge doorheen de geschiedenis heeft gekend wordt door M. Vandermaesen uitvoerig beschreven. Wij sommen de verschillende functies op : *verenigingslokaal* van de steekspelvereniging van de Witte Beer, *feestzaal* voor het ontvangen van prominenten, *speellokalen*, *rederijderskamer* van de Heilige Geest, *Kamer van Koophandel*, *Schermergilde* van Sint-Michiels, *Vrije Academie* en *Stedelijke Academie* voor Schone Kunsten.

Sinds 1911 is het **Rijksarchief** gebruiker van de Poortersloge, eigenaar is de Regie der Gebouwen.

Op de Open Monumentendag kunnen de **leeszaal**, de **tentoonstellingszaal** en de **nieuw aangelegde binnenkoer** worden bezocht.

Naar aanleiding van de Open Monumentendag is een tentoonstelling gerealiseerd. Enkele van de mooiste stukken uit de archiefcollectie kunnen worden bewonderd.

De basis van de collectie van het Rijksarchief gaat terug naar de Franse tijd. Alle archieven van door de Fransen afgeschafte instellingen zijn in speciaal daarvoor opgerichte archiefdepots ondergebracht. Het

Rijksarchief, dat toen nog de naam van *Archief van het Departement van de Leie* droeg, is in 1798 ingericht in de Proosdij op de Burg, tussen 1808 en 1910 is een gedeelte van het Brugse Vrije ervoor gebruikt.

Jaarlijks werken ongeveer een 500 onderzoekers in de leeszaal van dit archief. Gemiddeld 4.500 bezoeken worden genoteerd.

De **leeszaal** is zopas opnieuw opgefrist en de bezoekers kunnen de zaal via de binnenkoer verlaten. Het archiefdepot zelf kan niet worden opengesteld maar de **tentoonstellingszaal** is zeker een bezoek waard (te bereiken via het natuurstenen ingangsportaal). De hal is afgedekt met een tongewelf en via een hoge trap is de grote zaal te bereiken. Merkwaardig en opvallend is het 18de eeuwse stergewelf, dat wordt opgevangen door 13 consoles die beschilderd zijn met wapenschilden. Op iedere console staat een naam vermeld : Ph. De Schietere, Maurus Elewaut, Frans Wynckelman, Frans Simon Deville, Jan Robertus Caimo, Pieter l' Espée, Frans Devoocht, Frans Dhooghe, J. Bta. Coppieters 't Wallant, Rob. Van Severen, Jac. de Crits de la Villette, J. Ant. Dhooghe-Pattyn en Jan Christiaen Madoets. Het zijn de wapenschilden van de mecenasen van de wederopbouw van de Poortersloge na de brand van 1755. Het wapenschild van Frans Wynckelman is waarschijnlijk pas in de 19de eeuw toegevoegd.

Mogelijkerwijs kan de **vergaderzaal** met goudlederbehang op de eerste verdieping van het huis Cottem worden bezocht (indien de restauratiewerkzaamheden zijn voltooid). Het goudleder dateert uit het midden van de 18de eeuw en is van Zuidnederlandse herkomst. Hoe dit goudleder in het Rijksarchief terecht kwam is nog steeds niet helemaal uitgemaakt. Het is geplaatst boven een eikehouten lambrizing in neo-barokstijl. De rechthoekige ledervellen (95 x 72 cm) hebben een symmetrisch patroon van Lodewijk XV-schelpmotieven, takken, bladeren en bloemen in levendige tinten. De restauratie die uitgevoerd is door Duo Decimo uit Gent behelsde het reinigen van voor- en achterzijde, het desinfecteren, het versoepelen en vlakken van het leder, het herstellen van scheuren en gaten, het herstellen van de oorspronkelijke naairanden en het aanbrengen van een nieuwe

hechtingsstrook aan de randen om de ophanging aan het latwerk mogelijk te maken.

In Brugge zijn enkele kamers met goudleder bekend : Burg 11 (Dienst Toerisme, het centrale informatiepunt op OMD), Jan Van Eyckplein 1-3, Kartuizerinnenstraat 4 (raadzaal, eveneens toegankelijk op de Open Monumentendag), Nieuwe Gentweg 53 (opengesteld in 1991), Sint-Maartensplein 5 (opengesteld in 1991) en Spiegelrei 3.

Het Rijksarchief is beschermd als Monument bij K.B. van 9 juli 1974.

Burg 11 A, het Stadsarchief

Open van 10 u tot 12.30 u en van 13.30 u tot 18 u
Medewerkers van het Stadsarchief zorgen voor begeleiding

In de hoek van het Burgplein, links van de prachtige renaissancegevel van de Griffie, bevindt zich de ingang van het Brugse Stadsarchief. Het Stadsarchief verhuisde in 1988 van boven het postgebouw op de Markt naar deze ruimere lokatie in de gebouwen van het voormalige Landhuis van het Brugse Vrije. Meer dan 5 km archief wordt hier in de oude kelders en zolders bewaard.

Het Brugse Vrije was de naam, die vanaf de 13de eeuw, aan de toen reeds twee eeuwen oude en grootste kasselrij¹ van Vlaanderen werd gegeven. Het Vrije had een rechterlijke, financiële en bestuurlijke bevoegdheid over een gebied dat zich uitstreckte tot de Westerschelde, de IJzer en Beveren (Roeselare). De zetel van het Vrije was steeds op de Burg gevestigd. Heel wat van het gebouwenbestand is bewaard gebleven. De gebouwen aan de oostkant van de Burg dateren van de 15de tot de 18de eeuw, en geven nog steeds een beeld van de rijkdom en de macht van deze *heerlijkheid*.

Nu wordt een belangrijk deel van het complex gebruikt door de Stadsadministratie : de Dienst Cultuur, de Dienst Bevolking, de Dienst Handel en Eigendommen, de Dienst Toerisme (het centrale informatiepunt op de Open Monumentendag) en het Stadsarchief.

De provincie West-Vlaanderen is nog steeds eigenaar van het museum van het Brugse Vrije (zie nr. 3 van deze brochure) en het 18de eeuwse huis De Caese (gelegen aan de reie en de Hoogstraat) is aan de Paribas verkocht.

De vleugels van het Landhuis op de Burg dateren uit 1721 en zijn gebouwd naar ontwerp van Jan Verkruijs uit Amsterdam. De bakstenen vleugels met

de zo sierlijke puntgevels aan de reie dateren uit de 16de eeuw.

Op de Open Monumentendag zijn de **vroegere Vierschaar** en **kapel** te bezoeken. De Vierschaar wordt gebruikt als onthaal, burelen en tentoonstellingszaal. De kapel is als leeszaal ingericht.

In 1516 beslist het Vrije een nieuwe Vierschaar, een Schepenkamer en een Vertrekamer te bouwen. Deze nieuwe ruimtes zouden gebouwd worden tussen de Reie en een vleugel uit 1440, op een terrein dat toen wel eigendom was van het Vrije, maar nog bebouwd. De Brugse meester-metselaar *Jan vanden Poele* (zie nr. 2 van de Open Monumentendag-brochure 1992, het Oosterlingenhuis) wordt aangesproken voor de opmaak van een ontwerp. Het Vrije krijgt pas in 1520 een bouwtoelating van de Stad. Meester-metselaar Vanden Poele wordt na een conflict met de bouwheer vervangen door *Govaert Cauwe* en *Rogier Wittebroot*, die het werk in 1523 voltooiën.

In 1606-1607 wordt naast de Schepenkamer, op de plaats waar de herberg de *Blinde Ezel* stond (vandaar de straatnaam), een nieuwe kapel gebouwd. In de 18de eeuw worden de gevels en het interieur van de kapel gewijzigd. Een deel van de ruimte wordt ingepalmd door de Vierschaar (wat nog in de huidige configuratie te zien is).

In 1795 wordt het Brugse Vrije, zoals andere feodale instellingen, afgeschaft. De gebouwen worden dadelijk als Gerechtshof verder gebruikt, functie die behouden blijft tot 1985 (het Gerechtshof bevindt zich nu aan de Kazernevest, waar in de nieuwbouw een gedeelte van het voormalige kartuizerklooster is geïntegreerd).

De **Vierschaar** is een grote rechthoekige ruimte waarvan de zoldering bestaat uit zeven originele (?) moerbalken en kinderbalken. De moerbalken met baksleutels rusten op natuurstenen consoles. De bevoering is in witte en zwarte natuurstenen tegels. Lambrizing en meubilair zijn vrij recent en herinneren aan de laatste functie van de zaal : zittingszaal voor assisenzaken. De muren zijn uniform beschilderd maar de verf verbergt hoogstwaarschijnlijk muurbeschilderingen.

Verschillende deuren met rijk geprofileerde natuurstenen omlijstingen geven toegang tot de kapel, de Schepenkamer, de Vertrekamer en de Wezenkamer. Op het einde van de zaal rechts tussen

¹ benaming voor zekere heerlijkheden in Vlaanderen en andere Zuidnederlandse gewesten, een burggraafschap

de Vertrekamer en de Wezenkamer zit een spitsbogenfries op consooltjes. De zaal is duidelijk in de 19de eeuw gerestaureerd (door architect P. Buyck) en mogelijkverfraaid.

In de Vierschaar hangen enkele schilderijen : een terechtstelling op de Burg van Jan Garemijn (1767), een fragment van de kaart van het Brugse Vrije van Pieter Pourbus (1571) en een plan van Brugge van Jan Lobbrecht (1690).

Een 18de eeuwse vestiaire met de geschilderde nummers 9, 10, 11 en 12 is hoogstwaarschijnlijk afkomstig van het stadhuis.

De kapel heeft een 18de eeuwse interieuraankleding. De oorspronkelijke ruimtewerking is verbroken door het verlagen van het plafond. Gelukkig is het daarboven liggende tongewelf bewaard gebleven. Eenvoudige spitsboogvensters verlichten de ruimte. De muren zijn versierd met stucwerk in Lodewijk XV-stijl. Rijke ornamentiek is bewaard aan de koorzijde, waarvan de symboliek waarschijnlijk betrekking heeft op geloof en gerechtigheid. Het stucwerk wordt rond 1752 gedateerd, datum waarop de gevel aan de Reie is gewijzigd. De kapel is tussen 1815 en 1887 gebruikt als archiefdepot van de Provincie West-Vlaanderen. Hierdoor verdween het oorspronkelijke meubilair. Het marmeren rococo-altaar, door Hendrik Pulinx gehouwen, is in 1824 aan de Heilige-Bloedkapel geschonken, waar het zich nu nog bevindt. De ruimte is nagenoeg honderd jaar niet gebruikt. In 1979 is het interieur hersteld, in opdracht van de Voorzitter van de Rechtbank. Nu is de kapel in gebruik als leeszaal.

Op de Open Monumentendag zal de taak van het Stadsarchief verduidelijkt worden. Iedereen die op zoek is naar gegevens uit het verleden is welkom in de leeszaal.

Brugge beschikt over een zeer rijk historisch archief. De oudste stukken dateren uit de 12de eeuw. De stadsrekeningen bv. zijn vanaf 1280 bewaard gebleven. Bovendien zijn hier eveneens archieven van instellingen, bedrijven, verenigingen, particulieren en families bewaard. Een rijke collectie foto's en prentbriefkaarten is een onmisbaar instrument voor de studie van de wijzigingen in het stadsbeeld. De medewerkers van het stadsarchief zijn steeds bereid u op allerlei manieren hulp en advies te bieden bij uw opzoekingswerk.

In oktober 1993 is een vereniging zonder winstoogmerk **Levend Archief** opgericht. Deze vereniging heeft als doel het Brugse Stadsarchief - één van de rijkste en belangrijkste van Europa - beter bekend te maken bij het publiek.

Een driemaandelijke nieuwsbrief *Archiefleven* brengt nieuws over alle activiteiten in het archief zoals aanwinsten, voordrachten en tentoonstellingen. Heel wat activiteiten zijn in de laatste twee jaar georganiseerd. De drempel van het Stadsarchief is zonder twijfel verlaagd.

Het Brugse Vrije is beschermd als monument bij K.B. van 25 maart 1938.

Burg 11 A, de schouw van het Brugse Vrije

Open van 10 u tot 12.30 u en van 13.30 u tot 18 u.

Openstelling op initiatief van het Provinciebestuur West-Vlaanderen.

Eveneens in het voormalige Landhuis van het Brugse Vrije bevindt zich de geroemde en vermaarde schouw van het Vrije.

Vanuit de Vierschaar is de **Schepenkamer** bereikbaar. Tegen de westwand staat de **Keizer Karelschouw**. In de publikatie van Dr. L. Devliegheer, *de Keizer Karelschouw van het Brugse Vrije*, in : *Kunstpatrimonium van West-Vlaanderen*, dl. 10, Tielt, 1987 wordt de schouw uitvoerig beschreven en bestudeerd. Een aanrader.

De merkwaardige schouw uit 1528-1531 is één van de belangrijke monumenten van de renaissance in de Nederlanden. Ze verdient een uitgebreid bezoek. De Schepenkamer is gebouwd in 1520-1524 naar een ontwerp van de Brugse meester-metselaar *Jan vanden Poele*. Het ontwerp van de schouw is in 1528 toevertrouwd aan *Lanceloot Blondeel* (1498-1561) en is duidelijk bedoeld als hulde aan Keizer Karel. In 1525 heeft Karel V de Franse koning Frans I verslagen in Pavia en daarom wordt in 1526 een *Verdrag van Madrid* gesloten, waarbij Frankrijk (eindelijk) afziet van de leenrechten op het graafschap Vlaanderen. Dit Verdrag wordt nogmaals bekrachtigd in de zgn. *Damesvrede* van Kamerijk, waarbij zowel de tante van Keizer Karel, Margareta van Oostenrijk, als zijn zus Eleonora een belangrijke rol spelen.

Voor het vervaardigen van de schouw wordt in 1529 zwart marmer in Dinant aangekocht en *Guyot de Beaugrant* uit Lotharingen is bereid om de schouw te houwten. Naast hem werken de beeldsnijder *Herman Glosencamp* en de beelhouders *Rogier de Smet* en *Jacob Crepen*. De Beaugrant ontwerpt zelf het albasten reliëf met de geschiedenis van de kuisse Suzanna en waarschijnlijk ook de vier prachtige albasten putti. In 1531 wordt de ploeg beeldsnijders

uitgebreid met *Lievin vanden Meerse*, *Jan Mijn* en *Adriaen van Helmont* voor het afwerken van de houten zoldering. In april 1531 is de schouw afgewerkt.

Ze is opmerkelijk goed bewaard gebleven en heeft de wisselvalligheden van de geschiedenis dank zij enkele restauraties prachtig doorstaan.

Een korte beschrijving opstellen van deze monumentale schouw is niet eenvoudig. Ze is zo druk gedecoreerd dat ze bij een eerste aanblik onoverzichtelijk lijkt. De schouw is opgevat als een scherm waarvoor vijf grote beelden staan opgesteld. Centraal prijkt Karel V. Links geflankeerd door Maximiliaan van Oostenrijk en Maria van Bourgondië, grootouders van Keizer Karel langs vaderszijde en rechts geflankeerd door Ferdinand van Aragon en Isabella van Castilië, grootouders langs moederszijde. Rond Keizer Karel zijn medaillons met afbeeldingen van zijn ouders Philips de Schone en Johanna de Waanzinnige, zijn tante Margareta van Oostenrijk en Charles de Lannoy, overwinnaar in de slag van Pavia. Zijn zus Eleonora van Oostenrijk en Frans I zijn eveneens afgebeeld. De emblemen van de koningshuizen vergezellen de beelden. Niet minder dat zesenvestig wapenschilden zijn gebeeldhouwd : een les doorheen de geschiedenis van de genealogie...

De afbeelding van het verhaal van de kuisse Suzanna is duidelijk bedoeld als gerechtigheidsstafereel. De vier putti hebben ongetwijfeld eveneens een symbolische betekenis : (van links naar rechts) het geduld, de voorzichtigheid, de gerechtigheid en de sterkte. De schouwwand staat via een gebogen vlak in verbinding met de beeldhouwde zoldering, die versierd is met cassetten met bloemenornamenten, saters, kandelabermotieven en arabesken.

De schouw van het Vrije is ongetwijfeld een uitzonderlijke vertegenwoordigster van de renaissancestijl en is nergens in kwaliteit geëvenaard.

In de Schepenkamer vestigen wij verder de aandacht op de talrijke waardevolle schilderijen van vorsten en op het schrijfstel van Jan Crabbe, zilversmid, uit 1566 (waarvan een copie bewaard is in het Stadhuis, zie nr. 4 van deze brochure).

De zoldering bestaat uit drie moerbalken en kinderbalken. De balksleutels op de moerbalken zijn

versierd met het wapenschild van het Brugse Vrije, vastgehouden door een wildeman en wildevrouw en door griffioenen. De muren met lambrizing en zitbanken zijn bekleed met wandtapijten die in 1859 geweven zijn (en gekopieerd naar restanten van de originelen).

De schouw van het Brugse Vrije is beschermd als monument bij K.B. van 25 maart 1938.

Burg 12, het Stadhuis

Open van 10 u tot 12.30 u en van 13.30 u tot 17 u (de gotische zaal blijft over de middag toegankelijk)
Bezoek aan de benedenverdieping is enkel mogelijk onder begeleiding van gidsen

Het stadhuis in Brugge is een bezoek meer dan waard.

Uitzonderlijk kunnen vandaag de **voorkamer van het College**, de **Collegezaal** en de **vroegere raadzaal** worden bezocht. De **gotische zaal** op de verdieping is eveneens toegankelijk. Naast de monumentale waarde van het gebouw zijn de er bewaarde kunstwerken van goede kwaliteit. De gidsen zullen uw aandacht vestigen op de meest merkwaardige.

Ende int iaer XIII en LXXVI (1376) so dede die grave Lodewyc te Brugghe inden burgh breken dat houde schepenhuis, ende die grave Lodewyc leyde den eerste steen (in : Dits de eccelente Cronike van Vlaenderen, Antwerpen, 1531, hoofdstuk 32, fol. 65).

Vanaf 1376 wordt druk gewerkt aan de bouw van een stadhuis, van de toen drukke handelsstad Brugge. De juiste ontwerpers van het gebouw zijn niet met zekerheid bekend, dit omdat de stadsrekeningen van de cruciale jaren 1376-1378 ontbreken. Drie mogelijke ontwerpers zijn : *Jan van Rijsel* (die het oude schepenhuis moet slopen), *Mathias Saghen* (die verantwoordelijk is voor de aankoop van het bouw materiaal) of *Jan Roegiers* die in 1379 nog actief betrokken is bij de afwerking van het gebouw. Zeker weten wij dat *Jan van Valenciennes*, geholpen door een hele ploeg beeldhouwers, instaat voor het beeldhouwwerk (de beelden in de gevels, de kraagstenen, de versiering van twee gewelven op de verdieping).

Aan het stadhuis wordt tot in 1421 verder gewerkt. Nog in 1434-35 worden acht gevelbeelden gemaakt die door Jan Van Eyck zijn beschilderd (de huidige beelden zijn, op enkele na, recent gebeeldhouwd door Livia Canestraro en Stefan Depuydt geassisteerd door Jan Franck en Pierre Goetinck).

Het 14de eeuwse stadhuis is in de loop van de geschiedenis meermaals uitgebreid in zuidelijke richting. In 1523 bouwt meester-metselaar *Jan de Maeck* een nieuwe schepenkamer (de huidige conferentiezaal), in 1544-45 wordt door *Christiaan Sixdeniers* een kamer bijgebouwd aan de kant van de Blinde Ezelstraat. In 1603-1604 wordt een nieuwe vierschaar aangebouwd en in 1614 tenslotte wordt de thesaurie gebouwd (de huidige reievleugel, die inderdaad door ankers 1614 is gedateerd).

Dat het stadhuis meermaals is gerestaureerd hoeft geen betoog. Het monumentale gebouw verdient een behoudzame aanpak. Nog in 1995 is de natuurstenen voorgevel gereinigd.

In 1976 verscheen een interessante publikatie over *600 jaar Brugs Stadhuis*¹, waarin alle belangrijke gegevens over de geschiedenis van het gebouw zijn verwerkt.

Vandaag wordt de aandacht vooral op het interieur gevestigd.

De hal is ruim 26 m lang en 11 m breed. Vier monumentale zuilen verdelen de ruimte in twee beuken. De trapzaal is door twee hoge spitsboogopeningen gescheiden van de hal. Het neorenaissance portaal uit 1897 in de westelijke hoek geeft toegang tot de voormalige schepenkamer uit 1523 (nu conferentiezaal, waar n.a.v. de *Open Monumentendag* een tentoonstelling over de bevrijding van Brugge staat opgesteld, een initiatief van de Westvlaamse Gidsenkring).

Links van de doorgang zit een rechthoekige deuropening, die toegang geeft tot een van de flanketorens, waarin een wenteltrap zit. De huidige trap naar de verdieping dateert uit 1894-1898 op het ogenblik dat de gotische zaal en deze benedenverdieping nieuw zijn aangekleed. De zoldering bestaat uit moer- en kinderbalken die steunen op stijlen afgewerkt met korbelen. Ook deze zoldering dateert pas uit 1894-1895 en verving een 18de eeuwse gewelf dat rustte op Dorische zuilen. De hal is met verschillende schilderijen opgesmukt. Aan de westwand hangt het monumentale werk van de Bruggeling *Hendrik Dobbelaere* (1829-1885) dat

de *Zeven Werken van Barmhartigheid* voorstelt. Dit schilderij uit 1860 is in een romantische stijl gepenseeld. Merkwaardig zijn de twee portretten van de Spaanse gouverneur-generaal Don Fernando (1634-1640) en van landvoogd Leopold-Willem (1647-1656).

Het bezoek kan voortgezet worden in de gang, waarvan de zoldering enkele jaren terug is vrijgemaakt en gerestaureerd. Merk de mooie consoles op onder de balken, die ca. 1400 worden gedateerd. De trap, die naar de deurwaarderskamer leidt is met een merkwaardig netgewelf overkluisd. De klok rechts is op 9 mei 1918 gegoten uit metaal van het oorlogsschip *Vindictive*, dat in de zeeslag van 23 april 1918 erin was geslaagd de haven van Zeebrugge te versperren.

De voorgang wordt afgesloten met twee majestatische Ionische zuilen die zich op een verhoogde overloop bevinden. Die overloop op half achthoekig grondplan heeft bepleisterde wanden geritmeerd door pilasters met Ionische kapitelen. De vloer bestaat uit witte en zwarte marmeren tegels.

In de gang hangen heel wat portretten. Wij vestigen de aandacht op dat van Willem I door *J. Ducq*, dat van de graaf van Viry door *F. Kinsoen* en dit van Minister August Beernaert door *J. De Lalaing*. Het schilderij van *J. Odevaere*, dat het Bezoek van Bonaparte aan Brugge voorstelt, is merkwaardig en illustratief voor de toegepaste werkmethodes in de 19de eeuw.

Het marmeren borstbeeld dat Minister van Staat Achiel van Acker (1808-1975) voorstelt is in 1949 gebeeldhouwd is door *E. Ianchelevi*. Dit borstbeeld is door de Belgische Staat in bruikleen aan de Stad Brugge gegeven. Het beeld is als model gebruikt voor het bronzen afgietsel dat sinds 1985 op het A. Van Ackerplein staat.

Een dubbele eikehouten deur geeft toegang tot de **voorkamer van het College** (in de vleugel die dateert uit 1603-1604). Merk het authentieke koperen hang- en sluitwerk op.

Een eenvoudige grijs-beige marmeren 19de eeuwse schouw siert de ruimte waarin voornamelijk de hoge eikehouten kast opvalt.

¹ A. VANDEWALLE e.a., 1376-1976, *600 jaar Brugs Stadhuis*, Brugge, 1976 pp. 86

Deze kast in Lodewijk XV-stijl zou van de hand van *Arnout Pulinx* kunnen zijn, meermaals deken en vinder van het ambacht van de schrijnwerkers en vader van de veelzijdige kunstenaar-architect Hendrik Pulinx. De kast is 1762 gedateerd en in de geajoueerde rocailliemotieven herkent men het wapenschild van het Brugse Vrije met de initialen SPQF (*Senatus Populusque Franconensis*, Raad en Volk van het Vrije).

Bovenaan is de kast bekroond met een imposante adelaar met gestrekte vleugels. Er wordt beweerd dat een dergelijke hoge kast diende om banieren in op te bergen. De nog aanwezige boorden wijzen er veeleer op dat de kast gewoon voor het opbergen van archieven is gebruikt.

Tussen de vensters hangt een schilderij van *Paulus de Cock* dat een allegorie van de Toneelkunst voorstelt. De borstbeelden van Koning Albert en Koningin Elisabeth zijn van *Gustaaf Pickery*. Het grote wandtapijt is 17de eeuws.

In de daaropvolgende **collegezaal**, waar het College van Burgemeester en Schepenen zijn wekelijkse zitting houdt, zijn verschillende merkwaardige meubels en schilderijen opgesteld. Links en rechts van de grijs-roze marmeren 19de eeuwse schouw staan bronzen borstbeelden van Koning Leopold III en Koningin Astrid naar ontwerp van de Bruggeling *Octave Rotsaert*. De eikehouten tweedeurenkast dateert uit 1714 en was eigendom van het ambacht van de makelaars. Hun wapenschild is gebeeldhouwd in de deuren. Ze is rijk versierd met beeldhouwwerk in een zuivere barokstijl. De kast wordt verfraaid met een 18de eeuws aardewerken kaststel bestaande uit drie bekers en twee vazen.

Links en rechts van de kast hangen 16de eeuwse stadszichten van de Burg.

Aan de lange wand hangt een schilderij uit 1677 dat de Raad van de Brugse Chirurgen voorstelt en gekonterfeit werd door *Philippe Bernaerts*. Links aan het hoofd van de tafel zit Thomas Montanus die er in 1666 in geslaagd is de pest in Brugge te bestrijden.

Op de schouw prijkt Maria-Theresia, een 19de eeuws werk van *Gertrude de Pelichy*, gekopieerd naar een schilderij van Martin von Meytens.

De twee koperen schrijfstellen in de Collegezaal zijn kopieën uit 1632 van de oorspronkelijke stellen van

Jan Crabbe die in de schepenzaal van het Brugse Vrije zijn te bewonderen (zie nr. 3 van deze brochure).

De laatste zaal in de rij is de vroegere **raadzaal** (gebruikt tot aan de fusie). Opvallend zijn de schilderijen met stadsgezichten van *Jan Beerblock* en de wandtapijten.

De 18de eeuwse witmarmeren Lodewijk XIV-schouw draagt een mooie kartelklok in Lodewijk XV-stijl die in Brugge door *Jacques Minne* is gemaakt. De klok is bedekt met groen hoorn naar het procédé Vernis-Martin.

Het portret van de jonge Leopold II is in 1856 geschilderd door *Eugène Van Maldeghe*.

De kristallen luchters dateren uit de 18de eeuw. Centraal hangt een Empire korfkroonluchter, de andere luchters zijn 18de eeuwse exemplaren gemaakt naar zogenaamd Venetiaans model.

De 19de eeuwse rijke bovenzaal, de zogenaamde **gotische zaal**, is eveneens opengesteld op de Open Monumentendag.

De verbouwing en decoratie van deze monumentale zaal dateren uit 1895-1905. De constructieve werken zijn uitgevoerd naar ontwerp van *Louis Delacenserie*. De spectaculaire oorspronkelijke hanggewelven zijn uitgebreid met twee nieuwe gewelven, en twee vensters in de zuidzijde zijn opengemaakt. *Pieter de Wispelaere* beeldhouwde de monumentale pronkschouw die eveneens ontworpen is door Louis Delacenserie en door het Provinciebestuur aan de Stad Brugge is geschonken.

De zuidelijke wand is doorbroken door verschillende portalen (de ingang en de toegang tot de historische zaal) en enigszins verhoogd zit een houten balkon bedoeld voor de minnestrelen. De oostelijke wand is doorbroken door een hoog gotisch portaal met een dubbele korfboogvormige ingang. Links en rechts prijken de bronzen beelden van Sint-Donaas en Lodewijk van Male gemaakt naar ontwerp van *Julius Anthone* in 1905. Het licht komt binnen via zes hoge spitsboogvensters in de noordelijke pleinwand.

Opvallend zijn uiteraard de muurschilderingen die deze pronkzaal beheersen en de decoraties aan de gewelven. Beide zijn van de hand van *Albrecht de Vriendt*, directeur van de Academie voor Schone Kunsten van Antwerpen, daarbij geassisteerd door de Brugse kunstschilder *Emiel Rommelaere*, die de tekeningen maakte en de muurschilderingen aanzette.

Juliaan de Vriendt werkt na de dood van zijn broer in 1900 de decoratie af.

De muurschilderingen verwijzen naar grootse ogenblikken in de geschiedenis van Brugge en Vlaanderen en zijn in een zeer naturalistische stijl gepenseeld. Teksten verklaren de voorstellingen. Op één van de taferelen *"de Inwijding in 1404 van de nieuwe vaart - Het Swyn"* zijn Albrecht (met baard) en Juliaan (met snor) de Vriendt geportretteerd.

De houten kruisribbengewelven rusten op vergulde kraagstenen waarvan nog een gedeelte authentiek is. Ze stellen de twaalf maanden en vier natuurelementen voor. De gewelven zelf zijn uitbundig versierd met sluitstukken en medaillons met religieuze voorstellingen.

De eiken lambrizing en de banken in neostijl zijn in 1899 gemaakt door schrijnwerker *F. Devriendt-Scourion*.

De ramen in de spitsboogvensters zijn verfraaid met medaillons ontworpen door Emiel Rommelaere en uitgevoerd door glazenier *Jules Dobbelaere*.

Het feestelijk historisch karakter van de gotische zaal is een streling voor het oog. Het is een unieke getuige van de kwaliteit van de 19de eeuwse interieurkunst, die in Brugge verschillende belangrijke uitingen heeft gekend (denk aan het interieur van de Heilige Bloedkapel eveneens op de Burg).

De heel enthousiaste OMD-er kan nog een bezoek brengen aan de **historische zaal**, waar enkele iconografische documenten zijn tentoongesteld.

Het Stadhuis is beschermd als monument met K.B. van 25 maart 1938.

Hoogstraat 28, het huis Empire

Open van 10 u tot 18 u
Jongeren zorgen voor begeleiding

Sinds 1992 is in Brugge een Jongerenproject Open Monumentendag actief. Het project, dat aan populariteit wint, heeft als doel het beter doen kennen en waarderen van het cultuurpatrimonium van de Stad Brugge, aan jongeren tussen 14 en 18 jaar die in Brugge wonen of er school lopen. In een werkjaar worden talrijke bezoeken aan musea, restauratiewerven en ateliers gebracht. De jongeren worden tijdens de zomermaanden voorbereid om actief deel te nemen aan de Open Monumentendag. De laatste vier jaar waren ze telkens opvallend aanwezig in het Brugse stadsbeeld. Dit jaar is gewerkt rond het thema "samenleving onder dak" geconcentreerd rond de periode 1789-1815, de Franse tijd. Wij danken de NV Debercy die op 10 september als gastheer fungeert voor het Brugse jongerenproject. Hier kunt u kennismaken met dit unieke pilootproject voor Vlaanderen. Alle jongeren die graag deel zouden uitmaken van de groep kunnen steeds contact opnemen met de Dienst voor Monumentenzorg, Oostmeers 17, 8000 Brugge op het telefoonnummer 050/44.85.82.

Hoogstraat 28 is gebouwd tussen 20 april 1821 en 27 december 1826. Bouwheer is **Joseph van Zuylen van Nyevelt** die echter het huis nooit zal bewonen want hij sterft in 1824. Zijn weduwe Jeanne Arents de Beerteghem en zijn kinderen Jean-Jacques, Frederique en Guido betrekken het nieuw gebouwde huis op 27 december 1826. Ze wonen er slechts tot 22 september 1832.

Tussen 1833 en 1838 wordt het pand bewoond door Edmond Deman en Marie Van Caloen, hun dochter en gouvernante en twee dienstmeiden. Tussen 1838 en 1846 zijn Julie Gilliodts, weduwe van François Vandamme, en haar kinderen er gehuisvest.

Dochter Eulalie huwt met Louis Félix Macquart de Terline en het jonge gezin, spoedig aangevuld met 8 kinderen, woont in. De oudste dochter Marie Macquart huwt op 19 februari 1868 met Henri Mélin

de Vadicourt en ook dit echtpaar woont een tijd in het huis.

In het begin van de 20ste eeuw is dochter Eulalie Macquart de enige bewoonster. In 1920 wordt het huis eigendom van Jean Vander Haert-Janssens, toenmalige directeur van de Koninklijke Nederlandse Gist- en Spiritusfabriek.

Onderzoek in de *Zestendeelen* (bewaard op het Stadsarchief¹) leverde enkele gegevens op over de geschiedenis van de panden die voor de bouw van het neoclassistische huis op het perceel stonden.

In de 16de eeuw staan op die plaats drie verschillende eigendommen (fol. 169, 170 en 171 van het Sint-Donaas Zestendeel), twee van de drie worden samengevoegd in 1647. Het hoekhuis 't *Patijntje*, naast het straatje, niet. Het straatje heeft in de archiefteksten drie verschillende namen *Raemstratkin*, *Mahauts* en *Schotterstraetken*. Op 15 mei 1580 verkopen Joos Vande Castele en Jehanne Blomme de helft van *eenen huuse met zijnen toebehoorten staende ten voorhoofde binnen deser stede inde hoochstraete ghenoept tpatyncken aende zuudtzide van straete, upden houck van tschotterstraetken naest voornoemde schotterstraetken aan Antheunis Dhamere*. Het huis en de twee rechts daarvan liggende huizen hebben reeds vroeger een gemeenschappelijke geschiedenis gehad want ze worden belast met dezelfde renten.

In 1610 wordt het hoekhuis door de erfgenamen Dhamere verkocht aan weduwe van Adriaen Bultynck. In 1625 legt Vincent Zeghers beslag op het huis en kan het aankopen in 1627. De eigenaars volgen elkaar op : 1628, Jan Letins en Marie de Doppere ; 1629, Marie Dhoyre ; 1654, de dis van O.L.Vrouw ; 1664, Pieter Van Eekhout ; 1732, Guillaume Le Poijvre-heer van Vijnderhoutte en rond 1800 Charles De Croeser, burgemeester van Brugge. Het huis wordt telkens geërfd.

De twee huizen rechts daarvan worden in 1647 een eigendom. Reeds bij die samenvoeging wordt het pand als brouwerij gebruikt. Eigenaar is Joos vander Straeten en het pand omschreven als het *groothuis*, blijft in bezit van de familie vander Straeten tot in 1723. Tussen 1723 en 1735 is het eigendom van zijn

erfgenamen François Ludovicus Michiels en Philippus Blommaert. Op het einde van de 18de eeuw, zeker in 1787 zijn de eigenaars Anthoon Parmentier en Joanne Vynagie. Parmentier, is brouwer en het huis *de duijve* is nog steeds in gebruik als brouwerij. In 1789 wordt *de duijve* in beslag genomen omdat Parmentier zijn schulden niet betaalt. Het pand wordt omschreven als *huijs met sijne toebehoorten wesende eene wit bier brauwerije genaemt de twee leeuwen gebruijckt en bewoont door Sr. Antho Parmentier sbaes brouwer tot het selve Brugghe met en benevens alle het brouwhalam, cuijpe, ketel,...*(folio 3496v en 3497r, 6 juli 1789).

Grote financiële moeilijkheden nopen Parmentier in 1794 het pand te verkopen aan brouwer Carel Jonaer uit Sluis. Ook Jonaer doet slechte zaken want de brouwerij wordt verschillende malen in beslag genomen. De vroegere huisnaam *De Duijve* is op het einde van de eeuw opnieuw de naam van de brouwerij. Zeker nog in 1799 functioneert de brouwerij en blijft in handen van Jonaer.

Van Zuylen kocht dus waarschijnlijk de oude brouwerij *De twee leeuwen* of *de Duijve* en het huis het *Patijntje* aan om een nieuw herenhuis in neoclassicistische stijl op te trekken. De oude kelders bleven behouden.

De ontwerper van het huis is niet bekend. Het bouwplan bleef niet bewaard. Een mogelijke ontwerper is *Jean-Brunon Rudd* (1792-1870) die in de Ridderstraat 6 woonde. Hij is op dat ogenblik, met Jean-François van Gierdegom, de meest talentvolle architect in Brugge. Rudd blijft in de Brugse architectuurgeschiedenis bekend voor zijn zuivere neoclassicistische stijl, in aanvang van zijn carrière sober toegepast en rond de jaren zestig rijker en decoratiever.

De monumentale gepleisterde voorgevel is drie bouwlagen hoog en zes traveeën breed. De poorttravee is als risaliet uitgewerkt en wordt benadrukt door een portiek met Ionische zuilen. Deze dragen het balkon met een sierlijk Empirehek, op de verdieping. De koetspoort is rondboogvormig en is afgewerkt met een waaivormig bovenlicht. De boogzwikken zijn opgesmukt met een fraai ornament : een lauwerkrans met strik. Hetzelfde ornament wordt ook in het interieur teruggevonden.

¹ Met onze speciale dank aan historicus Bernard Schotte

De gevel wordt horizontaal geleed door het lijstwerk tussen de gelijkvloerse en de eerste verdieping en door de sterk uitgewerkte kroonlijst.

De vensters hebben geprofileerde omlijstingen. De ramen en de poort werden in 1910 vernieuwd (SAB, bouwvergunning 251/1910).

De wanden van de **koetspoort** zijn geritmeerd door rondboognissen. In de linkerwand is de middelste van de zeven nissen dieper gemaakt en was wellicht bedoeld als beeldnis. Die nis ligt in de as van de centrale toegang tot het woongedeelte. Eenmaal de toegangsdeur door springt de prachtige monumentale trap in het oog. De rechte houten middentrap deelt zich op halve hoogte in twee zijtrappen, zodat langs twee kanten de grote overloop op de verdieping kan bereikt worden.

De trap is gesitueerd binnen in een halfcirkelvormige wand. Merk de segmentboogvormige afwerking van de treden op en de sierlijke trappalen en leuning.

De bevloering in de centrale **benedenhal** bestaat uit witmarmeren tegels met een geometrische omranding in zwartmarmeren tegels. Vanuit de hal zijn alle ruimtes op de benedenverdieping bereikbaar. De **twee salons** aan de straatzijde zijn op de Open Monumentendag te bezoeken. De salons zijn in een zuivere neoclassicistische stijl gedecoreerd. De aandacht wordt dadelijk gevestigd op de schouwen. In het grootste salon is de schouwboezem geflankeerd door Corinthische zuilen. De salons zijn enkele jaren terug op initiatief van de eigenaar gerestaureerd en zijn gedeeltelijk met heel eigentijds meubilair en met Empire meubilair aangekleed. De spiegels boven de schouwen vergroten in belangrijke mate de ruimtewerking. De sierlijke friezen onder het plafond maken het neoclassicistische beeld compleet.

De **tuin** en het **tuinpaviljoen** kunnen eveneens worden bezocht.

De achtergevel van het huis is veel eenvoudiger afgewerkt dan de voorgevel, wat meestal een constante is in de woonhuisarchitectuur. De poorttravee is wel opvallend, voornamelijk door de prachtige koetspoort, waar een ingewikkeld spel van roedenverdeling voor een aangename lichtverdeling in de koetsdoorgang zorgt.

De uitbouw van het salon langs de tuingevel is een toevoeging uit 1927. De vrij kleine tuin is smaakvol op formele wijze aangelegd.

Aan de Groenerei op het einde van de tuin bevindt zich een achthoekig tuinpaviljoen met leien koepeldak. De gevels aan de kant van de reie zijn doorbroken met hoge rondboogvensters. De grijze kleur benadrukt de eenvoudige architectuur. Het dak is bekroond met een gedeeltelijk vergulde smeedijzeren bol met windijzer. De 19de eeuwse architectuur spreekt een duidelijke taal, zowel in stijl, ornament of structuur. Ook klasseverschillen worden zonder schuldgevoelens tentoongespreid. Representatie-architectuur, zoals dit theehuisje, onderlijnen de levensstijl die de topklasse op dat ogenblik erop nahield. Een prachtilustratie van de leefcultuur van gegoede burgers in Brugge in de 19de eeuw.

Het **Jongerenproject** zal in dit huis op een eigenzinnige wijze de **leef- en wooncultuur in Brugge in de periode 1789-1815** illustreren. Een bezoek meer dan waard.

Hoogstraat 28 is beschermd als monument met M.B. van 16 december 1991.

Katlijnestraat 86, de Stedelijke Academie

Open van 10 u tot 12.30 u en van 13.30 u tot 18 u
Leerlingen en leraars van de Academie zorgen voor begeleiding en zullen, bij zonnig weer, op de binnenkoer hun artistieke kwaliteiten met verf en penseel demonstreren

Vanaf de 13de eeuw zijn in Brugge broeders Bogarden actief, die zich ontfermen over weesjongens en hen opleiden tot wevers. In 1513 wordt het Stadsbestuur genoodzaakt het teloorgegangene Bogardenklooster over te nemen en zelf in te staan voor de opleiding van de kinderen. Vanaf dat ogenblik zijn het zowel wezen als kansarmen die er gewoon lager onderwijs genieten.

De kloostergebouwen worden in 1520 officieel aan de stad overgedragen en een Bogardenbroeder wordt aangeduid als de eerste directeur van de stadsschool. De leerlingen krijgen er een goede opleiding en de meest begaafden kunnen hun studies voltooien in het Augustijnen- of Jezuïetencollege. Verschillende beroemde leerlingen hebben aan de universiteit gestudeerd.

De gebouwen zijn rond 1550-1551 (de huidige linkervleugel met traptorentje) nieuw gebouwd. Een gedenksteen boven de ingang van het torentje verwijst naar die datum en verduidelijkt dat de bouwkosten via een loterij zijn gedragen.

Het leerlingenaantal wordt in de 17de eeuw beperkt tot 100 jongens, die in de stad goed herkenbaar zijn door een uniform met op de rechterarm een kalfslederen gotische letter B.

Met de Franse Revolutie komt de Bogardenschool, net zoals andere caritatieve instellingen, onder het beheer van de *Commissie Burgerlijke Godshuizen*. De onderwijs- en weesfunctie kan gedurende het grootste deel van de 19de eeuw behouden blijven. In 1883 wordt aan de stad gevraagd om het beheer van de school opnieuw over te nemen. Wegens financiële moeilijkheden wordt de Bogardenschool nog in hetzelfde jaar definitief gesloten.

Een deel van de gebouwen wordt vrij snel in gebruik genomen voor de schilderijencollectie van de Academie en in 1891 vinden zowel de Academie zelf als de Nijverheidsschool er onderdak. De oude Bogardenschool wordt in de daaropvolgende jaren met een vleugel uitgebreid.

De schilderijenverzameling blijft er tot aan de bouw van het Groeningemuseum (1931) tentoongesteld.

Brugge beschikt reeds zeer vroeg in de 18de eeuw over een Vrije Academie voor Schone Kunsten. Op 8 november 1717 wordt door de Stadsmagistraat een verordening uitgevaardigd waarin wordt gesteld dat in Brugge iedereen het tekenen en schilderen mag aanleren zonder daarvoor eerst te moeten aansluiten bij het ambacht van de beeldenmakers-zadelmakers. Nog in hetzelfde jaar worden leergangen in het tekenen en schilderen ingericht (in Antwerpen en Brussel in 1712, in Gent in 1751, in Doornik in 1757, in Kortrijk in 1760, in Mechelen in 1771, in Oudenaarde in 1773, in Luik in 1775, in Leper in 1778 en in Bergen in 1781).

De leergangen vinden in aanvang plaats in het huis van de leraars, de vier belangrijkste Brugse kunstschilders op dat ogenblik. Het aantal leerlingen neemt echter vlug toe en aan het Stadsbestuur wordt gevraagd dat *eene bequaeme ende voordeeligh platse soude aenghewesen worden*. Op 31 mei 1720 stelt de Stad de Poortersloge (zie nr. 1 van deze brochure) ter beschikking. Vele belangrijke schilders en architecten zijn aan deze Vrije Academie verbonden geweest.

Onder Mathias de Visch (1702-1765) kent de Brugse Academie een grote bloei. Het is tijdens zijn directeurschap dat de Poortersloge op 29 januari 1755 door brand wordt geteisterd en dat heel wat van reeds verzamelde kunstwerken zijn vernield. Negen maanden na de brand kan door de hulp van vele mecenasen de Academie heropend worden. De kwaliteit van de opleiding wordt ook bij de opvolgers van De Visch verzekerd : in 1765 Jan Garemin, in 1775 Paulus de Cock, in 1801 J.A. Vander Donckt, in 1815 Jozef Frans Ducq, in 1829 Jan Calloigne, in 1832 Jozef van Gierdegom, in 1835 Albert Gregorius, in 1852 Romain Eugène Van Maldeghe, in 1855 Eduard Wallays. Het Stadsbestuur probeert vanaf 1850 de Vrije Academie tot een stedelijke instelling om te vormen, wat in 1881 lukt. Wallays blijft ook directeur van de Stedelijke Academie. Hij

wordt in 1889 opgevolgd door Louis Delacenserie. In 1890 worden de Academie en de Nijverheidsschool gefusioneerd en dit is ook de directe aanleiding tot de verhuis naar de voormalige Bogardenschool.

De geschiedenis van de Brugse Academie is reeds meerdere malen voorwerp geweest van studie-onderzoek¹. Het blijft een boeiend onderwerp. De huidige Academie telt in het dagonderwijs 285 leerlingen, het deeltijds onderwijs niet minder dan 1000 leerlingen. Het kunstonderwijs zit duidelijk opnieuw in de lift. Op de Open Monumentendag zal kunnen kennis gemaakt worden met de werking van de Academie vandaag.

Het **gebouwencomplex** is historisch en kunsthistorisch waardevol. De gebouwen, op een U-vormige plattegrond, zijn geschikt rond een ruime rechthoekige binnenkoer. Centraal prijkt sinds enkele jaren opnieuw het beeld van Jan Van Eyck, dat in 1828 door de toenmalige directeur van de Vrije Academie *Jan Calloigne* is gehouwen. Het beeld is in de loop van de tijd meermaals van plaats gewijzigd. De ingangspoort dateert uit 1895 en is ontworpen door arch. Charles De Wulf.

Links bevinden zich de oudste gebouwen : de Bogardenkapel en de vleugel uit 1551. De rechtervleugel dateert uit 1890-1895. Op de ontwerptekeningen komen zowel de namen van *Louis Delacenserie* en *Charles De Wulf* voor, de twee belangrijkste architecten in Brugge op dat ogenblik en tevens verbonden aan de Academie. De middenvleugel dateert uit de 18de eeuw en is ontworpen door *Hendrik Pulinx*.

Op de Open Monumentendag kan in elke vleugel een lokaal worden bezocht. In de 19de eeuwse vleugel is dit de **grafiekklas**, in de 18de eeuwse vleugel is dit de **grote zaal** en in de 16de eeuwse vleugel de **leraarskamer** en uiteraard de **Bogardenkapel** uit 1676. De **Bogardenkapel** (zie brochure OMD 1993, nr. 8) is in 1676 gebouwd ter vervanging van een vervallen bidruimte. Het is een mooi voorbeeld van een

eenvoudige barokkapel aan de straatkant afgewerkt met een dubbele ingezwenkte volutetop, bekroond met een fronton. De zijgevels zijn doorbroken door segmentboogvensters met geprofileerde omlijsting. De ingang aan de kant van de binnenkoer heeft een rijk geprofileerd ingangsportaal. De houten deurnaald dateert uit 1676. De eenbeukige ruimte is overkluisd met graatgewelven en geritmeerd door moerbogen die steunen op consoles met engelenkopjes. De voormalige kapel wordt nu als tentoonstellingsruimte voor de Academie gebruikt. Voor de Open Monumentendag is er een selectie van het werk van de leerlingen te zien.

De **leraarskamer** situeert zich in de 16de eeuwse vleugel. De gevel aan de kant van het binnenplein telt veertien traveeën. Opvallend is de polygonale traptoren waar in 1636 boven de kleine Tudorboogingang een Mariabeeld is geplaatst. De openingen in de 16de eeuwse vleugel zijn gevat in segmentboognissen met afgeschuinde dagkanten, afwisselend doorlopend in dakkapellen die afgewerkt zijn met tuitgeveltjes.

Op de muurdam tussen de vijfde en zesde travee zit een gevelsteen in witte natuursteen. In het interieur (dat vele verbouwingen heeft gekend) zijn de balkenstructuren nog aanwezig. In de leraarskamer is een beklede moerbalk daarvan een getuige. Merk hier voornamelijk de monumentale marmeren 18de eeuwse schouw op. De schouwboezem is met stucwerk in rococostijl opgesmukt.

De 18de eeuwse vleugel is een bakstenen gevel op natuurstenen plint, vijf traveeën breed en geritmeerd door onversierde pilasters. De openingen op de benedenverdieping zijn segmentboogvormig, deze op de bovenverdieping rechthoekig. De dakkapellen zijn recent.

De **grote zaal** (een gedeelte van de refter van de Bogardenschool opgesplitst in verschillende ruimtes) is overkluisd met tongewelven op moerbogen die rusten op pilasters. De ruimte wordt tevens door middenpijlers verdeeld.

De 19de eeuwse vleugel is opgetrokken in een neo-Brugse stijl, die duidelijk geïnspireerd is op de lokale 16de eeuwse bouwstijlen : trapgevels, versierde dakkapellen, traptorentje, maaswerk.

¹ A. Schouteet, *250 jaar Academie voor Schone Kunsten te Brugge 1717-1967*, Brugge, 1970, pp. 146

A.M. Retsin, *Geschiedenis van de Brugse Vrije Academie 1717-1881*, RUG, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 1972, pp. 190.

D. Dendooven, *De Brugse academie in de 18de eeuw*, VUB, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 1994, pp. 444

In het interieur zijn geen merkwaardige bouwkundige elementen aanwijsbaar. Een bezoek aan de **grafiekklass** loont de moeite.

Aan de zuidzijde van het complex (kant Noordstraat) bevindt zich een monumentale **16de eeuwse schoorsteen**, die in 1981 met zorg is hersteld door de metselaars van de Dienst voor Monumentenzorg. Een prachtvoorbeeld van baksteenarchitectuur.

De 16de eeuwse vleugel, de Bogardenkapel en de schoorsteen zijn als monument beschermd met K.B. van 20 juli 1946.

Kartuizerinnenstraat 4, het kartuizerinnenklooster (O.C.M.W.)

Open van 10 u tot 12.30 u en van 13.30 u tot 18 u
Gidsen zorgen voor begeleiding

Naar aanleiding van het huizenonderzoek voor Oude Burg 21 (zie nr. 13 van deze brochure) is het probleem van de lokatie van het woonhuis van Pieter Lanchals (ca. 1430/40-1488), topambtenaar van de Bourgondische Staat, meermaals besproken. Het is een verdienste van de werkgroep Oude Burg 21 en vooral van historicus Bernard Schotte, uiteindelijk de juiste lokatie van de verdwenen woning te hebben gevonden. Documenten over het huis zijn reeds in 1991 opgezocht door historicus Daniel Lievois uit Gent. Beide interessante opzoekingen kunnen nu aan elkaar gekoppeld worden, en zullen in de nabije toekomst worden gepubliceerd. Op vandaag kunnen we met zekerheid de statige, luxueuse woning van Lanchals situeren op de plaats waar in de 17de eeuw het kartuizerinnenklooster is gebouwd, nu in gebruik als O.C.M.W.

Op het einde van de 14de eeuw is het bouwblok in bezit van een zekere Petrus Roen, maar in het begin van de 15de eeuw (zeker in 1417) treffen we er Everaerd Rynvisch (+ 1423), schepen van de stad en begraven in de Onze-Lieve-Vrouwekerk. Rynvisch is gehuwd met Jacqueline Bondt en heeft twee kinderen.

Hij bezit verschillende huizen in de *sheer Gillis Dopstraat* (de huidige Kartuizerinnenstraat) die in de *staat van goed* zijn genoteerd en beschreven. Het eigendom is door twee straatjes gescheiden (een straatje zonder naam, met op de hoek een *stove St. Martin* en het *Stoofstraatje* met op de hoek aan het water de *stove ten Zwaene*).

Zijn wettige erfgenamen verkopen het grote eigendom aan Gheeraerd de Tollenaere, die zeker tussen 1433-1458 eigenaar blijft. Tussen 1458 en 1472 is een gedeelte van het complex in bezit van Maertin Honin en daarna van Jan Donghereede. In 1472-73 verschijnt Jan van Nieuwenhove als eigenaar. Pieter Lanchals is door huwelijk verwant met de Van Nieuwenhoves. Zijn eerste vrouw is Katarina Van

Nieuwenhove, dochter van Michiel (raadsheer en tesorier van de stad) en van Katarina Van Belle. Of Jan Van Nieuwenhove nu de oom of de broer is van Katarina kan in dit stadium van het onderzoek niet worden uitgemaakt. In de rekeningen van 1477-78 staat Pieter Lanchals als eigenaar na Jan Van Nieuwenhove vermeld en met de vrij informatieve notitie *Sr. Lanchals a° LXXIII [1473] bij cope.*

Weinig namen van Bourgondische topambtenaren zijn zo goed bekend gebleven als deze van Pieter Lanchals.

De 19de eeuwse legende van de 52 zwanen in Brugge, die er voor Pieter Lanchals zouden rondzwemmen, kent een zeer hardnekkig bestaan.

De jonge Bruggeling Pieter Lanchals is reeds in 1465 verbonden aan de Bourgondische administratie. Meermaals vergezelt hij Karel de Stoute als financieel adviseur tijdens diens talrijke veldtochten. Hij slaagt erin binnen die administratie een bliksemsnelle carrière uit te bouwen. In 1472 wordt hij algemeen ontvanger 'de toutes les finances' en kan zijn positie verstevigen, op het moment dat het financieel beleid van de Bourgondiërs wordt hervormd. De ruime wedde die Lanchals ontvangt, wordt bovendien aangevuld met niet te versmaden steekpenningen en relatiegeschenken. Na de dood van Karel de Stoute bekrachtigen Maria van Bourgondië en Maximiliaan van Oostenrijk zijn topfunctie. In 1481 wordt hij bovendien hofmeester van Maximiliaan en volgt er een benoeming als kapitein en kasteelheer van Male met alle daaraan verbonden rechten en inkomsten. Bij zijn aanstelling als schout van Brugge in 1484 moet en wil hij de stad doen meebetalen om de grote financiële honger van Maximiliaan te lenigen. Maximiliaan heeft immers talrijke oorlogen te financieren. Hij voert een waar financieel terreurbewind in de stad en deinst niet terug meermaals executies van politieke tegenstanders uit te lokken. Pieter moet zich vanaf 1485 door achttien gewapende lijfwachten laten beschermen bij iedere verplaatsing ook binnen de stad. Het openlijk conflict tussen Brugge en Maximiliaan in 1488 betekent het einde voor Pieter Lanchals. Hij wordt op 22 maart 1488 onthoofd op de Markt en sterft duidelijk als symbool van een gehaat en corrupt centraal gezag.¹

Het hoeft niet te verwonderen dat Pieter Lanchals in staat was een luxueuze woning in Brugge te bewonen. Een uitstekende beschrijving van het huis en het interieur is terug te vinden in archiefstukken². Katheline Van Poucke, de weduwe van Pieter, liet een uitvoerige boedelbeschrijving opmaken, waarvan een copie is bewaard gebleven. De functies van de diverse ruimten in het huis worden vermeld. Het huis wordt omschreven als een groot

¹ Wij verwijzen naar de vrij uitgebreide biografie van Marc Boone, *Lanchals, Pieter, ridder en Bourgondisch topambtenaar in : Nationaal Biografisch Woordenboek*, dl. 13, Brussel, 1990, kol. 471-480

² Met heel bijzondere dank aan Daniel Lievois die zowel in het Stadsarchief als in het Rijksarchief in Gent de stukken doornam

nieuw steenin huus met datter toebehoort...met eenre grooter steenin poorte, vte commende te voorhoofde in sheer gillis dop straatkin..metten huusen ande noordzijde daer neffens staende...voort noch eene ghecalysde plaetse ligghende voor de poorte van den voornoomden nieuwen steenen huuse daer wijlen twee huysen up stonden, ende voort noch twee andre huusen daer bachten an staende ande westzyde vander merseniens strate.

De aankleding van de verschillende ruimtes in het huis is bekend evenals de kleuren (zwart en wit, rood en groen). De documenten geven een goed beeld hoe rijkelijk een huis in de 15de eeuw in Brugge kon gedecoreerd zijn.

Het huis moet zeker tot 1505 eigendom gebleven zijn van Pieter Lanchals junior. Het ganse domein wordt eerst opgekocht door Willem Moscroen en later (voor 1549) door Jan Flanneel, *boccranier* (bokraan is een uit geitenhaar geweven stof).

Het eigendom is nog steeds gescheiden van de buurpanden door twee straatjes. Het nu nog bewaarde straatje links van het kartuizerinnenklooster en een straatje rechts (nu verdwenen) dat de naam 's *heer Gillis Dopstraatje* en soms het *Gillis van Ardenburchs-straatkin* draagt.

Op 21 februari 1565 verkopen de erfgenamen van Jan Flanneel, Pieter Flanneel en Marie Troch het eigendom door aan de kartuizerinnen een *groot parcheele van huuse platse van lande hovynge ende alle zyne toebehoorten staende ende ligghende in sheer gillis dopstraete aende zuudzyde vander straete twelcke een bocraneweverie is gheweest* (RAB, nr. 108, charters met blauw nummer 5544, 21 februari 1575).

In de daaropvolgende jaren kopen de kartuizerinnen nog omliggende eigendommen aan om de bouw van een nieuw klooster mogelijk te maken. In 1606 slagen ze erin het Huis De Vitschoof te verwerven, links van eigendom Lanchals en nu nog steeds geïntegreerd in het O.C.M.W.

De bouwgeschiedenis van het kartuizerinnenklooster is nog niet geschreven. Nochtans zijn alle archiefstukken, die de reconstructie van het oorspronkelijke klooster mogelijk maken, bewaard gebleven op het Rijksarchief. Nu ook de

voorgeschiedenis bekend is, vormt dit een goede uitdaging.

De kartuizerinnen hebben hun oorspronkelijk klooster in 1348 opgericht in de parochie Sint-Andries *Sint-Anna-Ter-Woestijne*. Het is het enige kartuizerinnenklooster dat ooit in Vlaanderen gebouwd is.

De godsdiensttroebelen in de tweede helft van de 16de eeuw verplichten de zusters onderdak te zoeken binnen de Brugse stadsmuren. In 1566 vinden ze onderdak in het klooster van Sion in de Vlamingdam en in 1580 betrekken ze definitief het eigendom in de *sheer Gillis Dopstraat*.

Het klooster is geleidelijk gebouwd en uitgebreid en beslaat een ruime oppervlakte in de huidige Kartuizerinnenstraat en Oude Burg.

De kapel is in 1613 ingewijd. In 1783 wordt het klooster gesupprimeerd en in 1796 door de Fransen definitief afgeschaft. De gebouwen worden in 1824 betrokken door de Zusters van Liefde uit Lovendegem die er oude, zieke vrouwen verzorgen en dit tot 1892. Dan is het nieuw gebouwd ziekenhuis in de huidige Prof. Sebrechtsstraat afgewerkt.

Reeds in 1893 worden er burelen voor het O.C.M.W. in ondergebracht. Vroeger beschikten de toenmalige *Commissie voor Burgerlijke Godshuizen* en het *Bureel voor Weldadigheid* er ook over een museumzaal.

Op de Open Monumentendag kunnen de **pandgang** en de **raadzaal** worden bezocht (zie brochure OMD 1993, nr. 7).

In het kader van het jaarthema zullen mogelijkerwijs enkele illustratieve kunstwerken uit de 18de eeuw speciaal worden tentoongesteld. Kunstwerken die direct het verband leggen naar de vroegere - en soms nog huidige - taken van het O.C.M.W.

De ingang tot het complex bevindt zich in nr. 4 van de Kartuizerinnenstraat. De voorgevel zou een gewoon 17de eeuws huis kunnen verbergen. Merk de 18de eeuwse omlijsting op die pas in 1930 in de gevel is geplaatst. Naast het gebouw links bevindt zich het naamloos straatje dat afgesloten is met een poortje en waar in de 15de eeuw een badstoof stond (met o.m. de naam Sint-Martinstove). Dit straatje wordt reeds in de vroegste archiefdocumenten vermeld en geeft uiteraard verbinding naar de Dijver. Naast de ingang rechts springt de rijke gevelsteen, die

afkomstig is van de *Berg van Barmhartigheid* aan de Langerei 7, onmiddellijk in het oog (de *Waerachtigen Bergh van Charitate* was een leenbank waar tegen lage rente of zelfs renteloos leningen konden worden afgesloten. Die instelling stond onder toezicht van zes gouverneurs en is blijven bestaan tot de opheffing ervan door de Fransen).

De blauwe hardstenen gevelsteen is in zuivere rococostijl gehouwen. De ingang geeft onmiddellijk toegang tot de oostelijke **pandgang**. Van de oude structuur zijn nog de balklagen met moer- en kinderbalken bewaard.

De balksleutels onder de moerbalken zijn met een sober kwartrond profiel afgewerkt. Het licht in de pandgang valt binnen via Tudorboogopeningen die ook aan de binnenzijde met afgeschuinde dagkanten zijn afgewerkt. In de vensteropeningen zitten 19de eeuwse ramen.

In de pandgang zijn ook talrijke kunstwerken opgesteld die tot de O.C.M.W.-collectie behoren en dikwijls afkomstig zijn van vroegere godshuizen of armenhuizen. Het schilderij van Mathias De Visch, *De professie van een kartuizerin*, uit de 18de eeuw is het enige kunstwerk dat naar de oorspronkelijke functie van het complex verwijst.

De gidsen zullen uw aandacht vestigen op de belangrijkste werken.

De **raadzaal** is zeker een bezoek waard. Louis Delacenserie heeft in 1893 deze ruimte geconcipeerd met interieurelementen die uit het Magdalenaconvent aan de Nieuwe Gentweg afkomstig zijn (het huidige K.T.A., zie zie brochure OMD 1994, nr. 10). Opvallend is uiteraard de grote brede marmeren schouw in Lodewijk XV-stijl met rijk stucwerk versierde schouwboezem. (cfr. de schouw in de voormalige Bogardenschool, zie nr. 6 van deze brochure, die echter bescheidener afmetingen heeft). De rijke lederen wandbespanning, of beter het goudlederbehangsel is rond 1740-1770 te dateren. Het leder bestaat uit lange, verticale banden (ca. 164 x 71,5 à 73,5 cm) en heeft een geschilderde decoratie met bloemtakken en vogels, in de Poortersloge (zie nr. 1 van deze brochure) is goudlederbehangsel uit 1750-1775 bewaard met een heel ander decor. De lambrizing, de fijn gebeeldhouwde deuren zijn 18de en 19de eeuws. De bovenzones van de raadzaal zijn opgesmukt met portretten van vijftien voogden van het

Magdalenaconvent, waarvan verschillende belangrijke Brugse schilders de auteurs zijn. In de voogdenkamer van het Sint-Janshospitaal zijn eveneens dergelijke portretten opgesteld (zie nr. 9 van deze brochure).

Op de **binnenkoer** is de omvang van het complex duidelijker voelbaar. Op deze belangrijke plek, waarvan de geschiedenis meer en meer ontrafeld wordt, hebben de zusters kartuizerinnen in het begin van de 17de eeuw een eenvoudig laatgotisch kloostergebouw met kapel opgetrokken. De meeste vrouwelijke kloosterorden die zich binnen de stadsmuren vestigen op het einde van de 16de eeuw bouwen eerder bescheiden kloosters uit (zo ook de Sint-Godelieve-abdij in de Boeveriestraat, de Theresianen in de Ezelstraat, en de zusters van Spermalie) dit in tegenstelling tot de mannelijke ordes (Ter Duinen aan de Potterierei, zie nr. 14 van deze brochure, en de kartuizers in de Langestraat).

Momenteel zijn in het gebouw, dat zich vrij goed aan zijn nieuwe functie heeft aangepast, 120 personen tewerkgesteld. De kantoren zijn iedere werkdag toegankelijk voor het publiek.

Het voormalige kartuizerinnenklooster is niet als monument beschermd.

Langestraat 191, de Kruispoort

Open van 10 u tot 12.30 u en van 13.30 u tot 18 u
Gidsen zorgen voor begeleiding

Met de aanleg van de tweede omwalling is gestart in 1297. Vele archiefdocumenten maken de reconstructie van het verhaal van de Brugse stadspoorten mogelijk en bovendien zijn de monumentale resten die bewaard blijven, niet gering (vier poorten, de poortoren en een groot deel van de omwalling).

De tweede omwalling bestond uit niet minder dan negen poorten, waarvan de Kruispoort er een was. De Kruispoort is zoals de andere poorten tot driemaal toe herbouwd. De restanten van de poort, zoals we die nu kennen, dateren uit 1401-1406.

Deze begin 15de eeuwse poort is net zoals de Gentpoort (zie brochure OMD 1994, nr. 5) en de Katelijnepoort (gesloopt in 1782-1784) gebouwd volgens een goed gespecificeerd bouwcontract dat bewaard is in het Stadsarchief (SAB, *Stadrekeningen*, 1400, fol. 83).

Het bouwcontract is afgesloten tussen de Stadsmagistraat vertegenwoordigd door Jan Camphin en Nicolaas Baerbezaen en de twee meesters-metselaars *Jan van Oudenaerde* en *Maarten van Leuven* :

Eerst, so zullen de vorseide persone maken de vorseide Sinte Katelinen poorte ende Sinte Cruispoorte, elke poorte gheleet met twee cupen ende met eene zale der bachten, de welke cupen wesen zullen drie stagen hoghe ende de zalen twee stagen hoghe boven der erde. Elke stage twee ende twintich voeten hoghe metter rasinghe, ende elke cupe zal wyt zijn over tcruse XI voeten, ende zullen uutwaerd staen buten zalen XXIIJ voeten....

Het rond 1406 voltooide poortcomplex bestond uit een hoofdgebouw, twee bruggen, een voorpoort en acht torens. De voorpoort is rond 1760 afgebroken. Het hoofdgebouw blijft tot op vandaag vrij goed bewaard en bevat nog veel authentieke elementen.

De vormgeving van de natuurstenen voorgevel (kant stad) is volledig analoog met die van de Gentpoort (die weliswaar in baksteen is). Een vlak afgedekt middengedeelte wordt geflankeerd door twee hogere achzijdige hoektorens. Centraal zit de spitsbogige doorgang.

Een waterlijst verdeelt de gevel in twee verdiepingen. Vier kruisvensters zitten gevat in rondboognissen versierd in de boogvelden met drielobbig maaswerk. Centraal is een beeldnis met gelijkaardig maaswerk waarin een kruisbeeld hangt. De gevel wordt bekroond door een op consoles uitkragende borstwering. De traptorens zijn met geknikte tentdaken afgedekt en vertonen schiet- en steigergaten. De zijmuren zijn doorbroken met vensteropeningen, schietgaten en werpgaten.

De doorgang heeft een gelijkaardige overwelling als bij de Gentpoort : een spitsbogig tongewelf, een kruisribbengewelf en een tongewelf. Prachtig gebeeldhouwde kraagstenen dragen de ribben van het gewelf. Verschillende getuigen van het afsluitingsmechanisme van de poort zijn nog zichtbaar : een balksleuf in de linker muur (voor afgrendeling van de dubbele deur met sluitbomen), een sponning (waarin het sponhek naar boven werd getrokken), duimen en ogen voor poorten.

Aan de kant van de ringvaart vallen de twee massieve torens op die verbonden zijn door een rechthoekig gedeelte, de zgn. mezekooi, met doorgang. Verschillende schiet- en werpgaten doorbreken de muren. Op de benedenverdieping is naast de centrale doorgang nog een spoor herkenbaar (een hoge nis met opening) van een ingang die voorzien was van een kleine loopbrug : *een duerken met eene valbrughe omme eenen man te paerde of te voet ute te latene*. Eenmaal de poort 's avonds was afgesloten, kon een enkeling in geval van nood nog wel binnen of buiten via dit kleine poortje, dat werd beveiligd met een nog bestaand schietgat.

Het interieur van de Kruispoort is merkwaardig authentiek. Het gebouw is tot voor een tiental jaar bewoond geweest en is daarnaast tot ca. 1988 gebruikt als oorlogsmuseum. Deze collectie is nu verspreid. De poort kan bezocht worden via de toegang links (het vroeger woongedeelte). De rechthoekige ruimte is overkluisd met twee kruisribbengewelven op consoles. Centraal in de linker

muur zit een schouwlichaam dat nog gedeeltelijk bekleed is met zgn. Delftse tegels.

De ronde *cupe* is met een vijfdelig gewelf afgedekt. Merk de gesculpteerde consoles op. De ronde verdedigingstoren is veel ruimer dan deze van de Gentpoort. De sporen van bewoning zijn op de benedenverdieping nog goed merkbaar. De huisbewaarder van het oorlogsmuseum woonde hier met zijn gezin.

Via de natuurstenen spiltrap in het traptorentje is de grote zaal op de verdieping te bereiken. De zaal is door kolommen in drie beuken verdeeld. Iedere beuk is met twee kruisribbengewelven overkluisd. De ribben rusten op gesculpteerde consoles waarvan sommige met engeltjes met banderol zijn versierd. De restanten van het valhekmechanisme zijn hier nog duidelijk aanwezig. De ronde verdedigingstoren is zoals op de benedenverdieping met een vijfdelig gewelf afgedekt. De zitbankjes voor de poortwachters zijn nog bewaard. De bevloering in de toren bestaat uit rode tegels terwijl deze in de grote zaal uit witte en blauwe natuurstenen tegels bestaat. De twee ronde torens zijn door de mezekooi met elkaar verbonden, wat in de Gentpoort niet het geval is. De mezekooi werd in de verdediging gebruikt om aanvallers door openingen in de vloer te bekogelen of met ziedend pek te overgieten.

Langs de rechter wenteltrap (een vernieuwde trap in beton) gaat het bezoek verder. De benedenverdieping rechts was eveneens in gebruik als oorlogsmuseum. Verschillende sporen daarvan zijn nog zichtbaar.

De Kruispoort is nog veel meer dan de Gentpoort een getuige van de middeleeuwse militaire architectuur. De poort is, alhoewel volgens hetzelfde bouwcontract en door dezelfde meesters-metselaars gebouwd, veel massiever en groter. De restauraties zijn minder doortastend geweest en daardoor is veel authentiek bouw materiaal bewaard gebleven. Hoewel de poort zuiver defensief was bedoeld, is veel aandacht aan de decoratie besteed. Een werkwijze die in de middeleeuwen gebruikelijk was.

De Kruispoort is in 1969-1972 gerestaureerd, met groot respect voor de bestaande getuigen en met een discrete reconstructie van sommige onderdelen.

De Kruispoort is beschermd als monument met K.B. van 5 december 1962.

Mariastraat 36, het broederklooster met de oude apotheek en de voogdenkamer van het Sint-Janshospitaal

Open van 10 u tot 17 u

Bezoek enkel mogelijk onder begeleiding van gidsen in kleine groepen

Op de Open Monumentendag kunnen noch de ziekenzalen (gesloten wegens restauratiewerkzaamheden) noch de Memlingcollectie (gratis) worden bezocht. Gewoon museaal bezoek (tegen betaling) aan de collectie is wel mogelijk. Enkel gedeelten van het broederklooster en de apotheek maken deel uit van het officiële programma van de Open Monumentendag.

Een bezoek aan het **broederklooster met de oude apotheek en de voogdenkamer** is een unieke ervaring. Het broederklooster is gebouwd vanaf het begin van de 14de eeuw. Het is aan de kant van de Mariastraat een twee bouwlagen hoge langsvleugel afgedekt met een steil zadeldak bekleed met rode tegels. Links van deze vleugel bevindt zich de grote rondboogingang van het hospitaal, die in het gevelvlak geaccentueerd wordt door een bakstenen waterlijst. De architectuurtaal van het broederklooster is vrij eenvoudig. Aan de straatkant zijn op de benedenverdieping schaarse doorbrekingen. Op de verdieping zorgen negen ongelijke spitsboogvensters, een gedeeld venster en een kleine rechthoekig venstertje voor de verlichting. Opvallend zijn de twee hoge schouwlichamen, met ronde en achthoekige rookkanalen, die de langsgevel onderbreken. De topgevel (noordgevel) is een bakstenen puntgevel met doorbrekingen in de vorm van spitsboog- en rondboogvensters. In de top is in het metselwerk een kruisvorm uitgespaard.

Langs de tuinzijde is in de 16de eeuw een pandingang met een kapelletje gebouwd. Ten Oosten van deze vleugel bevinden zich nog twee gebouwen die uit de 16de en 14de eeuw dateren en nog heel wat authentieke elementen uit die vroege bouwperiodes bevatten.

Het bezoek zal in de **pandgang** aanvangen. Deze pandgang is gebouwd op een rechthoekige plattegrond en bestaat uit drie gangen die een centraal stemmig pandhofje omsluiten. Het kloosterpand is mogelijkwerwijs kort na 1503 gebouwd. De aandacht van de bezoeker wordt onmiddellijk getrokken op het gebinte dat door de specifieke opbouw van het pand asymmetrisch is uitgewerkt. De keperparen zijn in de nok door een hanebalk en wat lager door twee kruisende balken met elkaar verbonden. Het geheel is op regelmatige afstand nog met trekbalken versterkt. De bevloering bestaat uit natuurstenen tegels. In de gang staat eikehouten meubilair opgesteld.

Via de pandgang komt men in de oude **apothek** die in 1643 in het broederklooster werd ingericht (de broedergemeenschap was reeds in de 16de eeuw uit het Sint-Janshospitaal verdwenen). Deze apothek is tot 1971 in gebruik gebleven en kreeg pas nadien een museale bestemming.

Aan het hoofd van de apothek stond aanvankelijk een zelfstandig apotheker maar reeds in 1655 wordt die taak door twee ziekenhuiszusters overgenomen. De huidige inrichting dateert uit de 17de en 18de eeuw.

18de eeuw is de bekleding van de zoldering met stucwerk, de muurbezetting met Delftse tegels en de deuren die in een bescheiden Lodewijk XV-stijl zijn uitgevoerd. De opvallend opgestelde eikehouten *recepteertafel* dateert nog uit de 17de eeuw en is met vroeg-barok lijst- en snijwerk versierd. De talrijke laden aan de voorzijde van dit meubel versterken het vermoeden dat de apothek in de loop van haar geschiedenis gebruikt is voor ambulante verzorging (zoals zo mooi geïllustreerd wordt op het 19de eeuwse schilderij van Philippe Van Bree dat in de apothek staat opgesteld).

In de muur is een *pleisterkast* uitgespaard waar in ieder vakje, de tot voor kort in de geneeskunde, heel belangrijke helende pleisters werden bewaard. De gesloten 18de eeuwse kast naast de pleisterkast fungeerde als *gifkast*.

Bemerk ook nog het *simpliciakastje*, waarin stalen bewaard werden om bereidingen te maken.

Twee laden van het kastje zijn op de recepteertafel geplaatst om zo de bezoeker wegwijs te maken in de toenmalige wereld van de gebruikte kruiden, harsen en mineralen. Verondersteld wordt dat deze simplici

gebruikt zijn voor de opleiding van de apothekeressen.

Verder vallen uiteraard de talrijke apothekerspotten en flessen op : bruine grèspotten voor het bewaren van kruidenwaters en glazen flessen met stolpen. Prachtig is de collectie houten kistjes met vergulde opschriften van plantaardige geneesmiddelen en harsen.

De apothek staat in verbinding met de zogenaamde **voogdenkamer**. Hier zijn de portretten van de voogden van het Sint-Janshospitaal opgesteld (het Stadsbestuur was vanaf het ontstaan van het hospitaal vertegenwoordigd door voogden die verantwoordelijk waren voor het toezicht). Deze collectie is aangevuld met de voogdenportretten van het hospitaal van Sint-Juliaans dat in de Boeveriestraat was gelegen.

De muurbekleding bestaat uit zogenaamde Delftse tegels waarop een prachtige reeks (kinder)spelen is te herkennen. Het rijke barokke meubilair maakt het historische beeld compleet.

Heel uitzonderlijk kan op de Open Monumentendag ook de **zolderverdieping** van het Broederklooster worden bezocht.

Een eiken spiltrap leidt naar de zolderverdieping : de **dormter**. De trapruimte is met een eiken betimmering afgewerkt. Er zijn op de zolder nog enkele kamers van de broeders bewaard, met eikehouten beschot afgesloten van de ruimte. Aan de deurtjes hangt nog origineel hang- en sluitwerk. De monumentale dakconstructie uit het begin van de 14de eeuw is een zogenaamd hanebalken dak. De achtendertig sporenparen worden telkens door twee hanebalken verbonden. De onderste hanebalk is afgewerkt met korbelen zodat als het ware een visuele impressie van een tongewelf wordt geschapen. De constructie is door vier trekbalken verstevigd. Sporen van een polychrome versiering zijn op één van de trekbalken nog zichtbaar.

De muren van de dormter waren eveneens met een beschildering afgewerkt (imitatie baksteen-metselwerk, waarvan nog sporen te zien zijn aan de trap).

Hier maakt de bezoeker een stap in de tijd.

Mogelijkwerwijs zal uw tocht nog vervolledigd worden met een bezoek aan een gedeelte van het **huis van de**

meester, dat dateert uit de tweede helft van de 15de eeuw en uitgebreid is in het begin van de 16de eeuw. Hier bevindt zich op de verdieping de kamer van de meester, die lang in het kader van de mythevorming rond Hans Memling als **Memlingkamer** stond omschreven. Hier zou Meester Hans zijn beroemd schrijn als dank voor de goede zorgen van de zusters hebben geschilderd. De waarheid ligt uiteraard anders.

De inrichting van de ruimte is stilistisch in het laatste kwart van de 15de eeuw te situeren.

De zoldering bestaat uit een moerbalk met gebeeldhouwde balksleutels (met engelen als schilddraggers), strijkbalken op natuurstenen consooltjes en zeer regelmatig gezaagde kinderbalken waarop nog spreidseel ligt. De schilden zijn versierd met de wapens van het hospitaal en van Alardus De Vos die van 1475 tot 1478 meester van de broeders was. In de zuidmuur bevindt zich een gotische schouw met witstenen rechtstanden en mijter. De rechtstanden eindigen op fraai gebeeldhouwde musicerende engeltjes.

Oorspronkelijk was de ruimte waarschijnlijk met een volledig eiken betimmering bekleed, getuige hiervan is de groef die in de strijkbalken nog zichtbaar blijft. De deurtjes zijn eveneens nog oorspronkelijk en zijn samengesteld met zogenaamde briefpaneeltjes en voorzien van zeer fraai hang- en sluitwerk.

Aansluitend op deze meesterkamer bevindt zich een klein rechthoekig vertrekje overkluisd met een dubbel kruisgewelf, dat op gebeeldhouwde consoles rust. Deze ruimte wordt 1512-1513 gedateerd.

Indien de praktische omstandigheden het toelaten zal eveneens de verdieping van de **Romaanse toren**, die zich links van de Corneliuskapel bevindt, kunnen worden bezocht. De toren maakt door de schaarse doorbrekingen een zeer stevige indruk.

Aan de kant van de Mariastraat zijn op de beneden- en bovenverdieping een kruisvenster afgesloten met een smeedijzeren vensterkorf.

Op de tweede verdieping bevindt zich een rondboogvormige luikopening met bakstenen waterlijst. Daarboven zitten nog twee galmgaten en een cirkelvormige opening. De top is bekroond met een natuurstenen kruis. De toren wordt in de eerste helft van de 13de eeuw gedateerd.

De ruimte op de verdieping is hoogst merkwaardig door de beschildering in trompe-l'oeil.

Zowel het kruisribbengewelf als de muren zijn beschilderd. Stijlkritisch is deze beschildering 18de eeuws gedateerd. Deze ruimte is overigens volledig rijk aangekleed : gele en groene geglaazuurde tegels in dambordmotief, een eiken wandbetimmering en een eiken toegangsdeur met briefpanelen. Merkwaardig authentiek is ook het hoge eiken raam, dat de ruimte verlicht.

De bovenste vakken zijn vast, de onderste raampjes draaien naar buiten open. Ieder vak is met een binnenluik met hang- en sluitwerk afgewerkt. Uit archivalia is geweten dat deze ruimte in de 15de en 16de eeuw door de broeders als **kapittelzaal** is gebruikt.

Het broederklooster is samen met de overige gebouwen van het Sint-Janshospitaal beschermd als monument met K.B. van 3 juli 1942.

Markt 3, het Provinciaal Hof

Open van 10 u tot 12.30 u en van 13.30 u tot 18 u
Gidsen zorgen voor begeleiding

Openstelling op initiatief van het Provinciebestuur van West-Vlaanderen.

Op deze plaats stond tussen 1285 en 1789 één van de zo geroemde Zeven Wonderen van Brugge, de Waterhalle. Deze halle was schraagsgewijs over de Kraanrei gebouwd en de benedenverdieping fungeerde als los- en laaddok voor kleine schepen die gewoon onder het gebouw konden doorkomen. Na de sloop in 1789 werd de Kraanrei overwelfd en een groot classicistisch gebouw neergepoot. Vanaf 1850 was het middengedeelte van dit complex eigendom van het Provinciebestuur, dat er een raadzaal had ingericht.

Het weinig geliefde gebouw brandde in 1878 nagenoeg volledig af. Een nieuw neogotisch gebouw kwam in de plaats.

In 1878 is de neogotische beweging in Brugge reeds volop aan de gang. De plaatselijke gangmakers dringen bij het Provinciebestuur aan om het nieuwe Provinciaal Hof in een 15de eeuwse gotische stijl te bouwen.

In 1880 krijgen *Louis Delacenserie* (1838-1909) en *René Buyck* (1850-1923) opdracht van de toenmalige gouverneur Th. Heyvaert om een Provinciaal Hof en een Postgebouw te ontwerpen¹.

De plannen zijn vele malen aangepast geworden aan opmerkingen geformuleerd door een speciale begeleidingscommissie en de Koninklijke Commissie voor Monumenten.

Het ontwerp wordt pas op 14 maart 1887 goedgekeurd.

De bouwwerkzaamheden hebben vele jaren in beslag genomen. Het nog niet volledig afgewerkte gebouw wordt pas eind 1892 in gebruik genomen. Het

Postgebouw was reeds in 1891 klaar. De drie linker traveeën zijn in 1921 afgewerkt.

Het gebouw links van het Provinciaal Hof, oorspronkelijk gedacht als ambtswoning voor de Gouverneur, is in 1910-1914 gebouwd naar het ontwerp van architect *Jules Coomans* (1871-1937) uit Ieper.

De neogotische creaties op de oostkant van de Markt bepalen sterk het karakter van dit plein en zijn een vertolking van de architectuurvisie die de 19de eeuwse intellectuele en culturele elite in Brugge erop nahielden. Visie die veel te had maken met de hoop op de heropleving van het toen nog verstilde Brugge. Opnieuw aanknopen met gotische architectuurstijlen voor de nieuwe architectuur leek daarvoor een vereiste.

Het monumentale Provinciaal Hof is opgebouwd uit een middenvleugel van drie bouwlagen en drie traveeën en twee lagere zijvleugels van twee bouwlagen en respectievelijk drie en vier traveeën. Dwars daarop staat nog een gebouw van drie vleugels. De voorgevel op de Markt is bekleed met natuursteen van Euville. Een monumentale trap met opengewerkte borstwering leidt naar de hoofdingang. De vensters op de begane grond en verdiepingen zijn gevat in spitboognissen met maaswerk in de boogvelden.

Hoektorentjes, pinakels, dakkapellen en opengewerkte borstwering bekronen het gebouw dat met leien beklede spitse daken is afgedekt

Op de benedenverdieping zijn de **voorzaal** en de **grote zaal** te bezoeken. Balkenzoldering, rijk geprofileerde ingangen, vloertegels zijn typisch voor de tijdperiode waarin ze tot stand zijn gekomen. De balksleutels van de zoldering en de consoles zijn versierd met wapenschilden. De zoldering van de grote zaal rust op zes zuilen.

Via een stenen zgn. **eretrapp** kan de verdieping bereikt worden. Dit trappenhuis is eveneens zeer rijkelijk gedecoreerd.

Talrijke portretten van de gouverneurs en twee grote historieschilderijen zijn opgehangen in de tussengang. Links van deze gang bevindt zich de **balkonzaal**. Opvallend is de prachtig gebeeldhouwde schouw tegen de noordmuur. Hier hangen eveneens portretten van gouverneurs. Rechts van de gang situeert zich de **grote raadzaal**. Het grote roosvenster met rijk

¹ Een volledige en rijk gedocumenteerde studie over het Provinciaal Hof verscheen in 1994 : L. DEVLIEGHER, *Van Waterhalle tot Provinciaal Hof*, Brugge, 1994

maaswerk trekt onmiddellijk de aandacht. Deze zaal is rijk gedecoreerd met beeldhouwwerk en is met een houten tongewelf afgedekt. Hier stellen de portretten de voorzitters van de provincieraad voor. De schilderijencollectie van het Provinciaal Hof verdient de nodige aandacht. De gidsen zullen u attent maken op de belangrijkste werken.

De bescherming als monument van het Provinciaal Hof is aangevraagd.

Markt 7, de hallen en het belfort

Open van 10 u tot 12.30 u en van 13.30 u tot 18 u, de toren is slechts te bezoeken tot 17 u. Het bezoek aan de toren wordt strict gelimiteerd. Om het monument maximaal te beschermen worden niet meer dan zeventig personen tegelijk toegelaten. Wij hopen dat iedereen daar het nodige begrip voor opbrengt.

Gidsen zorgen voor begeleiding in de bovenzalen van de hallen.

Hallen en Belfort zijn reeds meermaals opengesteld naar aanleiding van de Open Monumentendagen (zie brochures 1992, nr. 4 en 1994, nr. 15).

De juiste bouwdatum van hallen en belfort is niet bekend, hoewel vele auteurs 1240 als datum vermelden. Het gebouw kan echter nog een stuk ouder zijn zoals sommige archivalische bronnen laten vermoeden. Brugge is reeds in de 12de eeuw een bloeiende handelsstad en richt vanaf 1200 jaarmarkten in. Mogelijkerwijs was het oorspronkelijke complex in hout opgetrokken en werd het in een latere periode in steen herbouwd.

Een zware brand teistert het belfort in 1280 en in de daaropvolgende jaren worden herstellingswerken uitgevoerd. Stilistisch lijken de hallezalen en de eerste geleding uit de 13de eeuw te dateren. Nog vòòr 1300 is de toren met een tweede geleding verhoogd, die volgens de bewaarde stadsrekeningen in 1345-1350 is verfraaid. De achzijdige derde geleding in witte natuursteen is pas in 1482-1486 gebouwd. Deze *lantaarn* was oorspronkelijk met een fraaie houten spits bekroond, die na een brand in 1741 nooit meer is herplaatst.

Enkele bekende meesters-metselaars hebben in de loop der eeuwen aan de toren gewerkt. In 1394-1395 voert *Jan van Oudenaerde* herstellings- en aanpassingswerken uit. Jan van Oudenaerde bouwt in 1401-1406 de Kruispoort (zie nr. 8 van deze brochure). In 1466 ontwerpt *Cornelis Tielman* het zgn. balkon voor de pijpers en het achthoekige

torengedeelte wordt gemetseld door *Paul en Josse Roelins*.

De hallen zelf bestaan uit vier vleugels gebouwd op een trapeziumvormig grondplan, met centraal een binnenplein. De korte vleugels zijn 43 m en de lange vleugels 83,80 m en 74,60 m lang. Het 83 m hoge belfort staat centraal in de gevel aan de kant van de Markt. De gevels zijn doorbroken met spitsboogopeningen, afgewerkt met een gootmuur met kantelen en de hoeken worden geaccentueerd door fraai versierde erkers. Aan de zuidzijde (kant Oude Burg) is een galerij in de 16de eeuw bijgebouwd. De vier vleugels van de hallen zijn met spitse zadeldaken afgewerkt, bekleed met leien.

De **Hendrik Pickery-** en **Georges Rodenbachzalen** zijn op de Open Monumentendag 1995 opengesteld. De benedenzalen, de Adornes en Gareminzaal, zijn in gebruik als kunsthandel en als tentoonstellingsruimte.

Het adembenemend gebinte van deze ruimten verdient zeker een bezoek.

Het gebinte is van het type sporenkap. De sporen zijn door telkens twee hanebalkjes verbonden. Om deze constructie te verstevigen zijn waarschijnlijk reeds in 1389 schaargebintes onder deze zgn. nokgebintes geplaatst. De windverbanden (de zijdelingse bevestiging tussen de verschillende sporen) dateren ook uit die periode.

Bij de restauratie in 1981-1982 kon worden nagegaan of er telmerken aanwezig waren op de verschillende onderdelen. Dit is inderdaad het geval. Elk stuk is voorzien van een nummerteken dat de opstelling ter plaatse moest mogelijk maken. De stukken zijn met elkaar verbonden door middel van een pen-en-gatverbinding, waarbij het versmalde einde van een element in het speciaal gemaakte gat van het andere element worden ingelaten en vastgemaakt met houten toognagels. Gesmede nagels worden pas in de 16de en 17de eeuw gebruikt.

Terug naar de **belforttoren**. De toren is reeds in de 13de eeuw gaan scheefzakken in een zuidoostelijke richting, waarschijnlijk ten gevolge van een gedempte reie ten zuiden van het gebouw. Bij de bouw van de tweede en derde geleding van de toren heeft men telkens een correctie in westelijke richting uitgevoerd. Toch is de toren blijven overhellen en in 1523 roept het College van Burgemeester en schepenen een

expertencommissie samen om *te remedierne* aan dit euvel.

Nog in 1528 worden er verstevigingswerken uitgevoerd door *Cornelis vander Westhuse* en in 1545 worden de hoeken van de toren met zware pijlers versterkt door *Joos Aerts*. Bij de restauratie van 1964-1971 zijn nogmaals de funderingen grondig nagezien. Een extra versterking bleek onnodig. De inclinatie bedraagt nog altijd 87 cm, maar is totaal ongevaarlijk.

Een natuurstenen spiltrap van 366 treden leidt de bezoeker in de top van de toren waar een uniek uitzicht over de stad mogelijk is. De beroemde beiaard dateert uit de 17de en 18de eeuw.

Belfort en hallen blijven het trotse symbool van de burgerlijke macht en het tastbare bewijs van het rijke verkoopscentrum dat Brugge in de 13de tot 15de eeuw was. Het is evident dat doorheen de geschiedenis steeds gebouwd, verbouwd en gerestaureerd is aan dit monumentale complex dat anders nooit de respectabele leeftijd van 700 jaar zou bereikt hebben. Op vandaag zijn de hallen nog steeds goed in te schakelen in het stedelijke leven.

Hallen en belfort zijn als monument beschermd bij K.B. van 25 maart 1938.

Noordstraat 4-14, het Godshuis De Vos

Open van 10 u tot 18 u

In Brugge blijven zesenvoertig godshuiscomplexen bewaard. Slechts drie daarvan hebben hun oorspronkelijke functie verloren (o.m. de vroegere Schoenmakersrente, nr. 15 van deze brochure). De godshuizen worden sinds de Franse Revolutie beheerd door de *Commissie Burgerlijke Godshuizen* en het *Bureel voor Weldadigheid*, waarvoor nu het OCMW staat.

Het OCMW levert sinds een tiental jaren grote inspanningen om dit waardevolle patrimonium te restaureren en tevens aan te passen aan de huidige eisen op gebied van wooncomfort. Een initiatief dat duidelijk merkbaar is in het Brugse stadsbeeld.

De restauratie van godshuis De Vos is pas voltooid. Reeds op de Open Monumentendag van 15 september 1991 kon kennisgemaakt worden met dit complex, maar een nieuw bezoek na de werkzaamheden loont zeker de moeite.

Het godshuis De Vos is één van de charmantste beluiken in de binnenstad. Het is in 1713-1714 gebouwd in opdracht van *Christiaan de Vos*. In het in 1994 verschenen boekwerk van Hilde De Bruyne, *De Godshuizen in Brugge*, wordt het verhaal van de stichting verduidelijkt.

Christiaan de Vos laat zes huisjes en een kapel bouwen op een stuk grond dat paalt aan zijn eigen woning, gelegen op het Wijngaardplein. De stichter kon het beluik rechtstreeks bereiken via een toegang in zijn tuin.

Een identieke situatie deed zich voor bij het godshuis De Pelikaan. Frans van Beversluys en zijn vrouw Magdalena van Westveldt konden vanuit hun (nu nog bestaande) woning *de Gouden Pelicaen* in de Predikherenstraat 25 via het Papemoenstraatje hun godshuis De Pelikaan bereiken aan de Groenerei (zie brochure OMD 1993, nr. 6).

De controle op de opvolging van de huisregels was daardoor een stuk makkelijker.

De zes (bij voorkeur) Brugse (katholieke) vrouwen (weduwen boven de vijftig jaar) die vanaf 1714 de huisjes bewonen, ontvangen elke vrijdag een gratis brood en een maandelijks steungeld van 15 schellingen groot. Zoals gebruikelijk wordt één van de bewoonsters aangeduid als gouvernante en is meteen verantwoordelijk voor de goede orde en het naleven van het huisreglement.

Openings- en sluitingstijden zijn aan strikte regels gebonden, en tweemaal per dag wordt voor de stichter gebeden in de kleine kapel. In geval van ziekte moeten de medebewoonsters elkaar steunen.

Christiaan de Vos sterft reeds in 1719 en het beheer van de stichting wordt toevertrouwd aan de proost en de pastoor vande zgn. *zilveren en loden portie* van de Onze-Lieve-Vrouweparochie. Zoon Jan beslist wel verder wie in de huisjes mag wonen.

De stichtingsdocumenten zijn nu bewaard in het OCMW-archief, maar waren vroeger opgeborgen in het houten hangkastje met vier sloten, dat nog steeds in de kapel is te bewonderen.

De aanleg van godshuis De Vos, met zes huisjes en centraal een kleine bidkapel, geschikt rond een binnenplein, is vrij traditioneel.

De bidkapel is afgewerkt met een bakstenen volutegevel. De ingang heeft een geprofileerde natuurstenen omlijsting en het segmentboogvormige, vrij grote bovenlicht heeft een prachtige glas-inloodopvulling. De top is nogmaals doorbroken met een oeil-de boeuf. De bouwdatum 1713 prijkt in natuurstenen letters op de gevel.

Het interieur van de kapel is eenvoudig. De rechthoekige ruimte is overkluisd met twee graatgewelven gescheiden door moerbogen op consoles. Het Jezus en Mariamonogram zijn in stucwerk op het gewelf aangebracht. De witte en zwarte vloertegels harmoniëren goed met het sobere altaar in witte en zwarte marmer. Op de voorzijde van het altaar is de naam van Christiaan de Vos vereeuwigd.

Vier van de zes huisjes zijn twee aan twee gekoppeld en afgewerkt met een tuitgevel met vlechtingen. Deur- en vensteropeningen zijn segmentboogvormig. De tuittoppen worden doorbroken door luikopeningen en oeil-de boeufs. Het huisje links van de kapel heeft

nog een traditionele dakkapel die afgewerkt is met een traptop.

De restauratiewerkzaamheden aan het beluik zijn eind mei 1994 gestart. De Stad Brugge subsidieert de restauratie die op ruim zes miljoen frank is geraamd.

Bij de ontmantelingswerken in het interieur van de huisjes is zeer waardevol en zeldzaam balkwerk vrijgekomen, dat onder een pleisterlaag verborgen zat. De eikehouten zolderingen bestaan uit telkens twee dunne strijk balken die aan de binnenzijde zijn geprofileerd en eindigen op kleine balksleutels, kinderbalken met een sectie van 9 x 9 cm en een lengte van ca. 2,85 m, raveelstukken op de plaats van de vroegere trapopeningen en een strijk balk aan de kant van de dwarsmuur met de haardopening. In het éénlaagse huisje links van de binnenkoer zat een minder waardevolle constructie, die omwille van de slechte bouwfysische toestand is vervangen. Grote inspanningen zijn geleverd om de waardevolle elementen zoveel als mogelijk te bewaren en te restaureren. De zes huisjes zijn omgevormd tot twee ruime en twee kleine wooneenheden en voorzien van alle hedendaags wooncomfort. Een nieuwe kaleilaag in gebroken wit is op de gevels aangebracht, een traditionele kleur voor de godshuisarchitectuur.

Nog dit jaar wordt het binnenplein nieuw aangelegd. Het ontwerp voorziet een romantisch godshuistuintje met buxushaagjes en rozen.

Godshuis De Vos is niet beschermd als monument.

Oude Burg 21, het huis de Halleux

Open van 10 u tot 18 u
Gidsen zorgen voor begeleiding

Om 10.30 u en om 11.30 u is telkens een voordracht gepland over de restauratiewerkzaamheden.

Sinds 1994 zijn binnen de Vereniging Levend Archief Brugge werkgroepen huizengeschiedenis actief. Bedoeling van deze werkgroepen is diepgaand archiefonderzoek over een bepaald pand koppelen aan architectuurhistorische en archeologische bevindingen.

Momenteel zijn vijf pilootprojecten lopend.

Oude Burg 21 is er één van. Deze projectgroep staat onder leiding van Bernard Schotte en Brigitte Beernaert met als medewerkers Jan Anseeuw, Emeric Bucquoye, Patrick De Croix, Fernando Horta, Georges Lagauw, Kathleen Leenders en Lou D' Helft.

De bevindingen van de vijf pilootprojecten zullen eind 1995 worden bekend gemaakt.

Belangstellenden kunnen zich wenden tot het Stadsarchief van Brugge, Burg 11 A.

Sinds ruim tweehonderd jaar wordt aangenomen dat Oude Burg 21 de plaats is waar de luxueuse stenen woning van ridder en Bourgondisch topambtenaar Pieter Lanchals (ca. 1430/1440-1488) stond. Het is een belangrijke verdienste van de werkgroep huizengeschiedenis Oude Burg 21 het tegendeel te hebben kunnen bewijzen via diepgaand archiefonderzoek.

Oude Burg 21 is steeds gebouwd, verbouwd en bewoond door belangrijke patriciërs. De straat speelde immers zowel in het politieke als economische leven van de stad een vooraanstaande rol. Oude Burg was "a place to be".

Het huidige pand bezit in de kern nog substantiële delen die teruggaan tot de 15de eeuw. De identiteit van de bouwheer van deze resten is door het historisch onderzoek nog altijd niet exact gekend. Verschillende toeschrijvingen zijn nog mogelijk.

De oudste tot nu toe teruggevonden bronnen dateren uit 1351. Dan wordt gewag gemaakt van diverse huisjes die aan de westkant van de Winterstraat zijn gelegen. Vanaf het einde van de 14de eeuw bezit meersener **Pieter de Bul** drie huizen aan de Oude Burg gelegen tussen het Winterstraatje en het Raamstraatje (twee nu nog bewaarde straatjes), diverse huizen gelegen aan de westkant van het Winterstraatje en één langs de oostkant van het Raamstraatje. Eén van de huizen aan de Oude Burg droeg de huisnaam *Ten Roosekin*. De familie De Bul houdt de panden in eigendom tot in het midden van de 15de eeuw. Nieuwe eigenaar is dan **Zeghin De Baenst**, heer Van Lembeke en broer van Jan III De Baenst, bouwheer van de buurwoning Hof van Watervliet (vòòr 1454).

De twee broers De Baenst waren aartsvijanden en het lijkt onbegrijpelijk dat ze naast elkaar stenen woningen bouwden. Misschien scherpte dit hun conflict nog aan, want ook op politiek vlak waren de meningen sterk verdeeld. Jan III De Baenst koos openlijk partij voor Maximiliaan Van Oostenrijk terwijl Zeghins zoon (eveneens Jan) aan de kant van de Bruggelingen stond.

Na de dood van Zeghin De Baenst (+1471) worden de panden eigendom van zijn zoon en dit tot aan diens dood in 1516. Uit de bewaarde rekeningen na zijn overlijden kan ondermeer afgeleid worden dat er nog verschillende huisjes in de Winterstraat stonden, die afzonderlijk verhuurd werden.

In 1516 erft de kleinzoon van Zeghin, **Jacob Van Halewijn** het pand.

Van Halewijn is Raadsheer van Keizer Karel en Hoogbaljuw en Schout van Brugge. Tussen 1536-1542 is de eigenaar **Albijn van Viven** die o.m. Burgemeester van de Schepenen, Schepen, Raadspensionaris en Tresorier van de stad was. In het hospitaal van de Potterie is een portret van hem bewaard gebleven.

Nieuwe eigenaar in 1546 wordt **Joos van Hecke**, Ontvanger van het Brugse Vrije. Bij hem is vanaf 1551-1552 voor het eerst sprake van één groot huis en niet meer van huizen. Tussen 1572 en 1586 komt het in bezit van de familie **Van Rokegem**.

Bij de verkoop op 22 maart 1586 aan **Alexander Roelandts** (als tussenpersoon optredend voor **Jan van Peenen**) wordt Oude Burg 21 omschreven als *eenen*

grooten huuse met eender grootte poorte daer nevens staende, ter westzide, staende ten voorhoofde ande zuudzide vanden Oudenburchstrate binnen deser voornoemde stede van Brugghe naest het twijnstratken ande oostzide aan deen zide, ende het raemstratkin afsluitende met eender poorte ande westzide an dander zide achterwaerts streckende met eender ghecalsiede platse hovinghe galderie ende achterhuuse, totter reye (SAB, Oud Archief nr. 198, *Klerken van de Vierschaar* nr. 1009, Pieter de Waghemaker, folio's 101-107).

Jan van Peenen en zijn erfgenamen houden het huis in het bezit tot 1594. De toenmalige huurder **Loys Boddens**, Raadgever en Ontvanger-Generaal van de beden¹ in Vlaanderen wordt de nieuwe eigenaar en na hem zijn zoon **Conraedt** en zijn kleinzoons **Jean-Baptiste** en **Guillaume Boddens**. In 1653 verkoopt Jean-Baptiste Boddens "een schoon parcheel van eenen huise met sijnen hovinghe achterhuisjnghen en andere toebehoorten" (SAB, Oud Archief nr. 138, O. L. Vrouw Zestendeel, folio 1669) aan **Maximiliaan Spanooghe**, heer van Cleytem en zijn vrouw Barbara Rommel. Na Spanooghe-Rommel komt het huis voor bijna honderd jaar in het bezit van de familie de **Crits** (1673-1757). Tussen 1757-1768 wordt Oude Burg 21 eigendom van **Jan Joseph Veranneman**, heer van Watervliet, die op dat ogenblik ook het Hof van Watervliet, Oude Burg 27 bezit.

Op 17 september 1768 koopt Jonkheer **Charles Albert de Schietere**, heer van Caprijke en echtgenoot van Marie de Cri(d)ts het huis en het blijft in bezit van deze familie tot in de Hollandse tijd.

Tussen 1820-1839 is het eigendom van een jointe die er een ziekenverzorgingsinstituut inricht. Deze jointe verkoopt het pand op 25 oktober 1839 aan **Louis Ryelandt** en **Rosalie van Naemen**. Louis Ryelandt is directeur van het Sint-Juliaan-gasthuis. Ryelandt laat in 1841-1842 het huis verbouwen. Na zijn dood in 1867 komt het huis in bezit van zijn dochter Louise gehuwd met Emile Halleux. Tot 1991 blijft het bezit van deze familie. Huidige eigenaar is de **VZW Volkswelzijn**, die Oude Burg 21 in zijn vergroeide toestand behoedzaam heeft gerestaureerd.

¹ vorstelijke belastingen die moesten gevraagd worden aan de Leden van Vlaanderen

Deze rijke geschiedenis, die nog met talrijke gegevens over de bewoners en eigenaars kan aangevuld worden, is nog gedeeltelijk afleesbaar in het huis zelf.

Op de Open Monumentendag kunnen de **benedenverdieping**, de **tuin** en het **rijke tuinhuis** worden bezocht.

Het is belangrijk de straatgevel goed te bekijken, die in 1842 verbouwd werd naar ontwerp van de Gentse architect *Louis Minard* (bekend door de Minardschouwburg in Gent)¹.

De imposante gepleisterde lijstgevel is drie bouwlagen hoog en zeven traveeën breed. Het centrale gedeelte van de gevel is benadrukt door een risaliet en een rijkere afwerking van de vensters op de verdieping. Dit centrale deel van de gevel stemt overeen met de 15de eeuwse kern van het huis.

Links van de monumentale gevel is de smalle overbouwde toegang tot het Winterstraatje bewaard, één travee breed. Het Winterstraatje is vanaf het midden van de 17de eeuw bij het eigendom gevoegd en afgesloten voor publieke doorgang. Op de verdieping van dit ondiepe pandje zit een mooi 18de eeuws boudoir. Deze toegang fungeerde tot voor kort als dienstingang.

Het eigendom was rechts begrensd door het Raamstraatje, dat bij de pas gerealiseerde nieuwbouw duidelijk herkenbaar is gemaakt in de gevelafwerking.

De brede **koetspoort** geeft toegang tot het huis. Let op de authentieke bakstenen bevloering die in een visgraatmotief is geplaatst. De wanden zijn sober gedecoreerd met vlakke pilasters. De centrale toegang tot het eigenlijke woongedeelte wordt geflankeerd door Dorische zuilen. Vanuit de **middengang** kunnen de verschillende salons worden bezocht. Merk eerst de decoratie op van deze middengang of vestibule. Alle wanden zijn gemarmerd (in imitatie witte marmer met grijze adering). Deze marmerschildering dateert nog grotendeels uit 1899.

De wanden zijn geleed door vlakke pilasters die afgewerkt zijn met Ionische kapitelen, die een entablement en een plafondlijst op klosjes dragen.

De bevloering bestaat uit witmarmeren tegels, langs de wanden afgeboord met zwartmarmeren tegels. Opvallend op het einde van deze vestibule is de eikehouten draaitrap die gevat is in een halfronde trapruimte en die via een centrale koepel wordt verlicht. De trappaal is in mahoniehout en vrij sober versierd met acanthusbladeren.

Twee salons aan de straatzijde kunnen bezocht worden. Deze fungeerden in de tijd van Louis Ryelandt ongetwijfeld als ontvangstruimten. De 19de eeuwse ingreep is hier duidelijk herkenbaar. Beide salons zijn onderling verbonden door een dubbele vleugel deur. In elk salon is een marmeren volutenschouw in Lodewijk Philipsstijl bewaard. De plafonds zijn gedecoreerd met gedeeltelijk vergulde rozetten in stucwerk, en de bevloering bestaat uit gewone brede grenehouten planken. In het kleinste salon kon via de bijkeuken de bediening van de gasten zeer discreet gebeuren.

Aan de overzijde van de vestibule situeert zich het rijkste salon van het huis, hoogstwaarschijnlijk de vroegere **eetplaats** in 1757 omschreven als de *grootte salette* waarin een *schauwstuck twee supports boven de deuren ende de tapitten waer mede deselve behanghen is*, in een verkoopakte worden vermeld (SAB, *Oud Archief* nr. 198, *Klerken van de Vierschaar*, nr. 901, Jacob Suvée, fol. 33v-34v)

De vensters en de venster deur geven uitzicht op de tuin en het prachtige tuinhuis. Het salon is gedecoreerd met een kamerhoge eikehouten betimmering, met een gedamasseerde wandbespanning. In de 18de eeuw was dit volgens de verkoopakte met wandtapijten. De schouw in Lodewijk XV-stijl en de deuren zijn in eikehout opgehoogd met bladgoud. In de schouwboezem zit een schilderij met de voorstelling van een landelijk tafereel (niet gesigneerd). Het plafond, waar de beklede moerbalken de hoge leeftijd van dit gedeelte van het pand verraden, is eveneens versierd met verguld stucwerk in rococostijl. De vloer bestaat ook hier uit brede grenehouten planken.

De zijgang leidt naar de **tuinvleugel**. Merk hier het gepleisterd tongewelf op, de gemarmerde wanden en de deuren (waarvan drie toegang geven tot muurkasten) die zorgen voor een perfecte symmetrie.

¹ Met onze bijzondere dank aan Drs. Jean Van Cleven

In de tuinvleugel kan slechts één salon worden bezocht. De tuinvleugel is van de straatvleugel gescheiden door een kleine vestibule, waarin zich de dienstrap bevindt en een afzonderlijke toegang tot het Winterstraatje. De salons in de tuinvleugel (die in de 18de eeuw duidelijk als afzonderlijk appartement fungeerde) konden via een afzonderlijke gang worden bediend. Typisch voor de 18de eeuw zijn het ontwerpen van dergelijke *aangename voorzieningen*, waardoor het werk van de dienstboden vlekkeloos kon verlopen. Deze gang is bewaard op de begane grond en de verdieping. De aankleding van het grote tuinsalon is nog gedeeltelijk 18de eeuws voor wat de plafondversiering betreft. De marmeren schouw dateert uit de Empire.

De kleine vestibule geeft ook toegang tot de tuin. De achtergevels van het pand vertellen opnieuw een deel van de bouwgeschiedenis.

De achtergevel van het middengebouw dateert nog gedeeltelijk uit de 15de eeuw maar is sterk gewijzigd in de 18de eeuw. Zeldzaam zijn de vensters met kruiskozijnen die op het snijpunt een *kussenversiering* hebben. Een nieuw element is de lift, die zich hoewel uitgesproken eigentijds, zeer discreet inpast in het rijke gevelspel.

Recht tegenover de tuinvleugel bevindt zich het **koetshuis**. De voorgevel is tegelijk met de verbouwing van het woonhuis in 1842 tot stand gekomen, maar het interieur is heel wat ouder.

Twee paardenboxen met de authentieke ruiven zijn nog bewaard gebleven. In de sierlijke, waarschijnlijk 18de eeuwse, kwartronde uitbouw zit onder de houten spiltrap de alkoof van de koetsier.

Op het einde van de tuin tegen de Dijver staat het prachtige **tuinhuis**, bekend onder de naam orangerie (zie brochure OMD 1991, nr. 11).

Het is een geschilderd en gepleisterd bakstenen éénlaagsgebouw afgedekt met een leien mansardekap. De reiegevel is bij iedere Bruggeling of Brugge-bezoeker gekend. De tuingevel heel wat minder. Opvallend is het vooruitspringend ingangsggebouw afgedekt met een koepelvormig dak. De geveldecoratie alludeert naar de tuinkunst. Het ingangsggebouw is inwendig rijk gedecoreerd in een Lodewijk XV-stijl. Het eigenlijke tuinhuis telt nu twee grote salons in Lodewijk XVI-stijl (oorspronkelijk waren er dat drie, zoals te zien aan het lijstwerk). De

twee haarden met schouwboezems in stucwerk staan recht tegenover elkaar. De versieringselementen zijn typisch voor het classicisme (met vazen en festoenen). Het contact met het water van de Dijver wordt vergemakkelijkt door de beluikte ramen onderaan die een aangename doorkijk verzekeren.

Archiefdocumenten hebben het vermoeden bevestigd dat er aan de kant van de Dijver steeds een gebouw heeft gestaan. Het gebouw was bereikbaar via het Raam- of Winterstraatje. Het huidige tuinhuis dateert uit de 18de eeuw maar noch de bouwheer noch de exacte bouwdatum konden teruggevonden worden.

De tuin is met de recente restauratie opnieuw aangelegd. Het is een voorbeeld van een formele tuin naar 18de eeuws model. Het rechthoekig perk is met haagjes in een geometrisch patroon beplant. Links en rechts flankeren twee loofgangen met hagebeuk dit grote perk.

Het bezoek eindigt via het **Raamstraatje**, waar nog eerst de achtergevel van het **vroegere huis De Vadder** kan bewonderd worden. Het achterhuis is bewaard en gerestaureerd. Het voorhuis is vervangen. Het verhaal van de verzorgde restauratie en verbouwing is recent geschreven door Jan Esther en Benoît Delaey (*Het huis De Halleux*, in : *Monumenten en Landschappen*, jg. 14/2, maart-april 1995, pp. 21-44). De werken zijn uitgevoerd in opdracht van de VZW Volkswelzijn naar ontwerp van de Groep Planning uit Brugge.

Alle gegevens over eigenaars en bewoners van dit boeiende pand zullen gebundeld worden in het verslag van de werkgroep huizengeschiedenis.

Oude Burg 21 is beschermd als monument met M.B. van 16 december 1991. Het tuinhuis was reeds beschermd met K.B. van 21 maart 1951.

Potterierei 71, het Grootseminarie (Duinenabdij)

Open van 10 u tot 12.30 u en van 13.30 u tot 18 u
Gidsen zorgen voor begeleiding

Openstelling op initiatief van het Provinciebestuur van West-Vlaanderen.

In 1128 is de Duinenabdij in Koksijde gesticht en in 1138 door Bernardus van Clairvaux aan Cisterciënzerabt Robert van Brugge toevertrouwd. Deze abdij heeft een zeer grote bloei en culturele uitstraling gekend. In haar middeleeuwse bloeiperiode bewonen niet minder dan 120 monniken en 248 lekenbroeders het imposante complex. Reeds in 1223 heeft de Duinenabdij een eigendom langs de Langerei in Brugge en in de 14de eeuw worden panden aangekocht in de Snaggaardstraat en omgebouwd tot refugehuis (dit is in 1600 aan de cisterciënzerinnen van Spermalie verkocht, zie OMD-brochure 1993, nr. 17)

De monniken van de, in het begin 17de eeuw opnieuw bloeiende gemeenschap, zoeken een blijvende vestigingsplaats in Brugge om aan niet langer houdbare onveiligheid van de kuststreek te ontsnappen.

In 1623 kopen zij het voormalige *refugehuis van de abdij van Ter Doest* langs de Potterierei aan. Dit eigendom breiden ze langzaam uit met huizen en gronden en zelfs straatjes. In 1628 wordt onder leiding van abt Bernard Campmans een nieuwe abdij in barokstijl opgetrokken. De werkzaamheden duren tot 1642.

De grote kruisgang, de refter, enkele conventuele gebouwen en één vleugel van de kleine kruisgang zijn gebouwd in de periode 1628-1642. Het duurt tot de tweede helft van de 18de eeuw voor de abdij opnieuw over voldoende financiële middelen beschikt om een prestigieuze kerk te bouwen. De westvleugel van de abdij is pas in 1837 gebouwd (lang na de opheffing van 1796). Toen is het gebouw reeds in gebruik als seminarie.

De kerk is gebouwd in 1775-1778 in opdracht van de voorlaatste abt van Ter Duinen Robert Van Severen. Het ontwerp werd toevertrouwd aan meester-timmerman *Emmanuel van Speybrouck-Coutteau*. Deze kerk kwam op de plaats van een voorlopig eenbeukig kerkgebouw. De voorgevel is uitgevoerd in blauwe hardsteen uit de groeven van Arquennes bij Nijvel. De steenhouwersmerken van Jean François Trigalet en Adrien Mondron zijn zichtbaar op verschillende plaatsen in de gevel.

De hoge middenbeuk en de lage zijbeuken worden architecturaal zeer duidelijk vertaald in de voorgevel. Het benedengedeelte wordt geritmeerd door Ionische pilasters die een klassiek entablement dragen, dat centraal door een driehoekig fronton wordt bekroond. Het bovengedeelte is afgewerkt met een pilastergevel volgens de Corinthische orde. De topbekroning, ongeveer 30 meter hoog, wordt geflankeerd door monumentale vazen.

De driebeukige kerk en het koor zijn 60 meter diep. De kerk is overwelfd met Boheemse koepelgewelven gescheiden door gebundelde in- en uitspringende pilasters met composiete kapitelen. In ieder gewelf steekt centraal een zware sluitsteen met bladmotieven. De versieringen in de midden- en zijbeuken zijn verschillend.

Het meubilair van de kerk dateert eveneens uit het laatste kwart van de 18de eeuw. De altaren, in marmer of gemarmerd hout, zijn gemaakt naar ontwerpen van *Hubertus Dumortier*. Het classicistische doksaal is vervaardigd uit rijke marmersoorten, op uitzondering van het hoofdgestel en de balustrade die in hout zijn uitgevoerd en vakkundig in marmer-imitatie beschilderd (door de bekende schilder *Jan Beerblock*). Het orgel uit 1790 is gemaakt door de Bruggeling *Dominicus Berger*. Merk ook de rijke bevoering op in witte en zwarte marmer tegels.

De soms wat vergeten kerk van de voormalige Duinenabdij is het meest monumentale en rijkste gebouw in classicistische stijl in Brugge en getuigt van de kwaliteit van ontwerper Emmanuel Van Speybrouck (1726-1787). Van Speybrouck heeft gestudeerd aan de *Vrije Academie voor Schone Kunsten* in Brugge die in de 18de eeuw de internationale architectuurmode van nabij volgde.

Op de Open Monumentendag kunnen eveneens de **pandgang**, de **refter** en een **salon** worden bezocht.

De grote pandgang dateert uit de 17de eeuw (1628-1642) en is twee verdiepingen hoog. De vier vleugels zijn op de benedenverdieping overkluisd met graatgewelven, gescheiden door moerbogen. De refter is vanuit de zuidvleugel bereikbaar. Grote segmentboogvensters met natuurstenen omlijsting verlichten deze gangen. De verschillende portalen zijn rijk gesculpteerd.

Wat in deze vleugels uiteraard de aandacht trekt is het grote schilderijenbezit van het Grootseminarie. In de nissen van de grote kruisgang hangen een reeks monumentale landschappen. Negenentwintig 17de eeuwse schilderijen van groot formaat beelden imaginaire landschappen uit waarin zeer zelden personages een rol spelen. De schilderijen zijn van Jacques d'Arthois, Balthazar d'Hooghe en Donatiaan van den Bogaerde. Jacques d'Arthois is een belangrijke vertegenwoordiger van de Brusselse school van landschapsschilders en de twee andere schilders zijn Bruggelingen en beiden monnik van de Duinenabdij geweest.

Een exhaustieve studie is in 1984 verschenen over *De Duinenabdij en het Grootseminarie te Brugge. Bewoners/Gebouwen/Kunstpatrimonium*, waarin veel aandacht is besteed aan de rijke kunstcollectie. Een collectie die uitzonderlijk goed bewaard is gebleven.

Het Grootseminarie en de kerk zijn als monument beschermd bij K.B. van 28 mei 1962.

Rolweg 40, het Museum voor Volkskunde

Open van 10 u tot 17 u
Gidsen zorgen voor begeleiding

De voormalige schoenmakersrente dateert uit de 17de eeuw. Het godshuiscomplex, dat uit acht kleine rijhuisjes bestond, is gebouwd voor oude en/of behoeftige leden van het ambacht van de schoenmakers.

Het beluik kent een enigszins andere geschiedenis dan de overige nu nog bewaarde godshuizen in de binnenstad. Pas in 1857 komt het in bezit van de toenmalige Commissie voor Burgerlijke Godshuizen (de andere godshuizen waren dat al kort na de Franse Revolutie) en lange tijd worden geen onderhoudswerken uitgevoerd. Na de tweede wereldoorlog zijn de huisjes ongeschikt voor verdere bewoning en er wordt aan sloop gedacht.

De Stad Brugge, bekommerd om het behoud van het waardevolle stadsgezicht in de Balstraat, koopt het beluik aan in 1967. Onmiddellijk wordt gedacht aan de schoenmakersrente als ideale lokatie voor de toenmalige collectie van het Folkloremuseum, die een onderdak had gevonden in de hallezalen op de Markt. In 1971-1972 wordt het beluik gerestaureerd en ingericht als museum.

Op uitzondering van de eerste twee, zijn de huisjes in de Balstraat, als eenlaagse gevels met dakkapellen naast elkaar gebouwd. Ieder gevel telt twee traveeën met afwisselend een segmentboogdeur met afgeschuinde dagkanten en een segmentboogvenster. De achtergevels zijn nagenoeg identiek aan de voorgevels. De zadeldaken bekleed met rode tegels worden onderbroken door vrij monumentale schoorstenen.

De restauratiewerken zijn uiteraard ingrijpend geweest door de slechte bouwfysische toestand van het beluik. De hoofdoptie, het karakter van de individuele pandjes bewaren, is wel bereikt. Noch de inwendige volumes, noch de ruimtewerking zijn verstoord. Het museum is de laatste jaren wel gestadig uitgebreid door aankoop en integratie van huisjes in de Balstraat en de Rolweg. Zo is een nieuw ensemble gecreëerd,

vooral ruimtelijk voelbaar in de binnentuin, dat in feite nooit heeft bestaan.

Op vandaag is het een stemmig museum, met een beroemde herberg *In de zwarte kat*, gelegen in een zeer sfeervol en minder druk bezocht stadskwartier.

Voor de interessante voorgeschiedenis van de museumverzameling verwijzen we naar publikaties van de conservator¹.

Een bezoek aan het Museum voor Volkskunde op de Open Monumentendag biedt de OMD-er de kans een heel belangrijk aspect van de vroegere samenleving, nl. het dagelijkse leven, goed te leren kennen. In de conceptie van het museum is gestreefd om een esthetische presentatie te koppelen aan een didactisch gegeven.

Ieder voormalig woonhuisje toont een ander onderdeel van de verzameling : een oud klaslokaal, een schoenmakerij, een apotheek, een suikerbakkerij,... Op de verdieping van de vleugel in de Rolweg worden in de expozaal zeer regelmatig tijdelijke tentoonstellingen ingericht. Op 10 september krijgt u de kans de tentoonstelling **Kunst op tegels** te bezoeken, waar talrijke mooie voorbeelden van ambachtelijke tegelschilderkunst worden getoond. Een aanrader.

De voormalige schoenmakersrente is beschermd als monument bij K.B. 9 juli 1974.

¹ W.P. Dezutter, *Het Stedelijk Museum voor Volkskunde te Brugge. Stichting en ontwikkeling*, in : *Volkskunde*, 1982, 2-3, pp. 129-142

Assebroek - Brugge, Centrale Begraafplaats Kleine Kerkhofstraat / Kerkhofblommenstraat

Open van 10 u tot 18 u
Gidsen zorgen voor begeleiding

De oudste begraafplaatsen zijn minstens veertigduizend jaar oud. De mens is het enige levende wezen op aarde dat een dodencultus beleeft, waarbij het ondermeer zijn doden begraaft. Sinds de wet van 20 juli 1971 wordt crematie naast begraven ook bij ons als evenwaardig beschouwd. Bij deze, nog evoluerende en voor ons nieuwe begrafeniscultuur, is de herinnering aan de doden niet altijd meer zo visueel aanwezig.

Oude begraafplaatsen leggen getuigenis af van de relatie **dood en cultuur** en verdienen uit cultuurhistorisch standpunt de nodige aandacht en appreciatie.

Over de geschiedenis van het begraven, begrafenisrituelen en beeldende kunst bestaat heel wat literatuur. Belangrijke referentiewerken zijn van de hand van de Franse historicus Philippe Ariès (*L'homme devant la Mort* en *Images de l'homme devant la Mort*).

Nadat de doden eeuwenlang begraven werden in en rond de kerk, ontstaat op het einde van de 18de eeuw en vooral in het begin van de 19de eeuw een nieuwe vorm van begraafplaatsen in onze cultuur. Onder invloed van de ideeën van de Verlichting vaardigt Keizer Jozef II op 26 juni 1784 een Edict uit waarbij Openbare Besturen worden verplicht begraafplaatsen buiten de stadsmuren aan te leggen. Hoofdrede, die door de keizer wordt opgegeven om deze eeuwenoude traditie te wijzigen, is van hygiënische aard : het veilig stellen van de openbare gezondheid.

Het Edict wordt bij aanvang voornamelijk door de lagere geestelijkheid genegeerd, die hierdoor een aanzienlijke bron van inkomsten ziet verdwijnen.

Twintig jaar later bekrachtigt Napoleon die maatregel met een Decreet van 23 prairial van het jaar XII (12 juni 1804).

Het Brugse Stadsbestuur koopt in Assebroek een stuk grond voor de aanleg van de nieuwe begraafplaats. De oorspronkelijke naam *Raapstuk* blijft heel lang in gebruik. Zeker vanaf 1810 wordt hier regelmatig begraven. Het eenvoudige, lage poortgebouw dateert uit die periode.

De Centrale Begraafplaats is een uitzonderlijk waardevolle landschappelijke site. Deze schilderachtige omgeving, bepaald door het samenspel van natuur, graftekens en architectuurelementen, biedt de bezoeker de mogelijkheid om in een rustige en meditatieve sfeer kennis te maken met de begrafenis cultuur uit een ver en nabij verleden. Waardevolle graftekens, kleinere beeldhouwwerken, ornamenten, teksten leggen getuigenis af van de rijke geschiedenis van de Brugse bevolking. Een bezoek aan het *kerkhof* zal iedereen beroeren en in het bijzonder de Bruggelingen, waarvan dierbaren hier begraven liggen.

Op het behoud en de zorg van de oude en nieuwe gedeelten van de begraafplaats worden nauwlettend toegezien door de *Stedelijke Commissie voor Graftekens*. In 1978 heeft het Stadsbestuur deze speciale Commissie opgericht, die zorg moet dragen voor de waardevolle graftekens die sinds het afschaffen van de *altijddurende grafconcessies* eigendom van de gemeente zijn. Het werkterrein van de Commissie is ondertussen heel wat verruimd. Op haar initiatief zijn reeds verschillende waardevolle monumenten gerestaureerd en is een lapidarium gebouwd waar waardevolle restanten worden bewaard. Bovendien heeft de Commissie een beknopte gids samengesteld, die een goede leidraad is voor een bezoek : *De Centrale Begraafplaats te Assebroek-Brugge* (te koop voor 250 fr o.m. in het poortgebouw van de begraafplaats).

Op de Open Monumentendag zullen de gidsen voornamelijk aandacht besteden aan de door de Commissie geselecteerde graftekens. Bezoek daarnaast de kapel van de kanunniken naar een ontwerp van *Jean-Baptiste Bethune*.

In deze wandelbrochure noteren we enkele algemene bedenkingen.

De oude graftekens zijn een goede illustratie van de **artistieke ontwikkeling uit de 19de en 20ste eeuw**. Belangrijke architecten of beeldhouwers hebben in het verleden steeds ontwerpen voor graftekens gerealiseerd in een neoclassicistische, neogotische of neorenaissance stijl. Er zijn ook voorbeelden aanwijsbaar van een bescheiden art nouveau, art déco, nieuwe zakelijkheid of modernisme. De stijlevolutie is tevens leesbaar in het gebruik van de materialen : blauwe natuursteen, smeedijzer, gietijzer, beton en ceramiek.

De oudste graftekens (begin 19de eeuw) zijn vaak in neoclassicistische stijl, waarbij elementen uit de klassieke oudheid worden ontleend. Deze stijl wordt tot in de 20ste eeuw toegepast. Een zeer mooi voorbeeld hiervan is de kleine privé-kapel van de familie Lebailly (V2/11) en uitzonderlijk waardevol is het witstenen grafteken van de beeldhouwersfamilie Pickery (V9/11). Enkele merkwaardige voorbeelden van dergelijke graftekens zijn : de kalvarie (1852) die de centrale hoofddreef domineert met de drie flankerende portieken (V1/65 en V2), de sarcofaag van Generaal-Majoor Ferdinand D'Hauw (1830, V1/13), de portieken van de musici Jean-François en Louis-François Ancot (1848, V3/7 en 1836 V5/27), de obelisk van architect Pierre Buyck (1877, V13/13) en de hoge obelisk van de geneesheren Isaac-Joseph De Meyer (1861, V15/1) en Désiré-Joseph De Meyer (1926, V15/1).

Voorbeelden van neogotische realisaties waarbij vormelijke elementen uit de gotiek worden toegepast zijn onder meer : de slanke, hoge pinakel opgericht in 1852 van Eugenius De Keersgieter (V4/2), het grafteken van de priesters Carolus en Joannes Van Westerveldt (1835, V5/16), de witstenen stele van priester Eduard Campe (1875, V1/42), het gerestaureerde pinakelvormig grafteken van Jacques De Mersseman (1856, V18/22) en het monumentale grafteken van Guido Gezelle (1906, V12/19). Het grafteken van de familie Sabbe, opgericht rond de eeuwwisseling voor de jong gestorven zoon Herman, gebeeldhouwd door Gustaaf Pickery is als een romantische sculptuur uitgewerkt. Daarnaast zijn nog

talrijke graftekens die verwijzen naar de art déco-stijl
bv.
het grafteken van Théo Raison (1937, V13/24) en
het modernisme.

Een ander fascinerend element in de funeraire
architectuur is de aangewende **symbooltaal**. Een
aandachtige observator zal illustratieve voorbeelden
van doodssymboliek terugvinden. Wij vermelden de
meest voorkomende symbolen. De *zandloper* wordt
gebruikt als symbool van de vergankelijkheid en het
vergliden van de tijd en maant aan tot de deugd van
de matigheid. De aan de mens toegemeten tijd mag
niet door uitspattingen willekeurig bekort worden.
De *vlinder* is het symbool van de gedaanteverandering
en de schoonheid maar ook van de vergankelijkheid
en de dood. De *duif* is de zielevogel die opvliegt naar
het paradijs en daar in de boom des levens zit of
water drinkt, dat het eeuwige leven geeft. Hij kan de
dode naar het paradijs begeleiden. De *zeis* maakt
onverwacht een einde aan het leven, terwijl het
gebeente of skelet symbool staan voor opstanding en
wedergeboorte.
Gebruikelijk is ook de *ouroboros*, de slang die in zijn
eigen staart bijt en een eeuwigheidssymbool is. De
urne (soms gesluierd) staat voor dood en
vergankelijkheid. De *afgeknotte zuil* en de
omgekeerde toorts voor het afbreken van het leven
en dood en vergankelijkheid. Typisch Christelijke
symbolen zijn het *kruis met de rozenkrans* (liefde,
vergankelijkheid, lijden van Christus) en het *hart, kruis*
en *anker* (liefde, geloof en hoop).

Vermeldenswaard en zeer beeldbepalend op de
begraafplaats is de variëteit van **de beplanting** :
beuken, linden, essen, esdoorns, taxussen,
treurwilgen en klimop, buxus en mossen.

Tenslotte vestigen wij de aandacht nog op enkele
opmerkelijke ensembles zoals het **Engels kerkhof** (van
de 19de eeuwse Engelse kolonie) en de zones waar
de **graven van de kloosterorden** en de
oorlogsslachtoffers zich bevinden.

In 1995 is gestart met de aanleg en bouw van een
nieuw columbarium, een strooiweide en
urnezandgraven. Ook voor deze nieuwe wijze van
begraven (urnezandgraven) wordt in de lijn van de
traditie aan de familie van de overledene de keuze
gelaten om aan het grafteken een individueel karakter

te geven waarbij wordt gestreefd naar een grote
artistieke vrijheid.

Inspelend op deze maatschappelijke evolutie en deze
andere vorm van begraven en cremeren wordt
betracht om de begrafenis cultuur en het funeraire
patrimonium voort te zetten.

De Centrale Begraafplaats is niet als stadsgezicht
beschermd.

Sint-Michiels, het kasteel van Tillegem en de Rosmolen

Open van 10 u tot 12.30 u en van 13.30 u tot 18 u
Gidsen zorgen voor begeleiding

Openstelling op initiatief van het Provinciebestuur van West-Vlaanderen

Het huidige kasteel is slechts een gedeelte van de oorspronkelijke middeleeuwse vierzijdige waterburcht, die op elke hoek met een toren was versterkt en centraal met een grote toren beklemtoond.

Nu rest nog alleen de **verbouwde westvleugel** met een neogotische toren aan de voorgevel en een eveneens **neogotische aanbouw** met twee korte vleugels aan de achterzijde. De kelders van de verdwenen middeleeuwse kasteelvleugels zijn wel bewaard.

Over de bouwgeschiedenis van het middeleeuwse kasteel zijn weinig gegevens bekend, archivalia zijn niet bewaard gebleven.

Het kasteel is uiteraard in meerdere bouwperiodes tot stand gekomen. De oudste bouwfase zou zich in de tweede helft van de 14de eeuw situeren. In nagenoeg elke eeuw zijn grondige wijzigingen doorgevoerd en in de 18de eeuw zijn drie van de vier vleugels en de hoofdtoren gesloopt. De westvleugel is in 1766 verbouwd door *Joseph Lebailly de Tillegem*. De 18de eeuwse salons en de trap in het kasteel dateren uit die periode.

Vanaf 1879 verbouwt de toenmalige eigenaar *Eugène Charles de Peñaranda* het kasteel in de toen, zeker ook in Brugge, zeer populaire neogotische stijl. De verbouwingen zijn onder leiding van de neogotische voorman *Jean-Baptiste Bethune* tot stand gekomen. De wijzigingen in het interieur zijn toen weinig ingrijpend geweest.

Het kasteel gebouwd op een hoge kelderverdieping is twee bouwlagen hoog en acht traveeën breed en is op de hoeken afgewerkt met vierzijdige torens. In de

zesde travee bevindt zich de imposante geveltoren, waarin de toegang zit. De kelderverdieping is opgetrokken in natuursteen, de beneden- en bovenverdieping in baksteen die tijdens de verbouwing door Jean Bethune is vernieuwd. Tillegemkasteel heeft op vandaag een neogotische allure.

Spitsboogfries, segmentboogvormige gevelnissen en dakkapellen zijn architectuurelementen die we in de 19de eeuwse woonhuisarchitectuur in de Brugse binnenstad terugvinden.

De omwalling en de ophaalbrug maken het neomiddeleeuwse beeld compleet.

Het kasteel is tot in 1980 bewoond door de familie *Verhaegen-de Brie* en dan aangekocht door de *Provincie West-Vlaanderen*. Tijdens de restauratie in 1985-1987, naar ontwerp van het architectenbureau Felix & Glorieux uit Oostende, zijn de kelders en de 18de eeuwse salons op de benedenverdieping gerestaureerd. De 19de eeuwse aankleding van de inkomhal is verdwenen.

Een bezoek aan het kasteel en de omgeving blijft een belevenis.

De drie 18de eeuwse **salons** (1766 ?) zijn aangekleed in Lodewijk XV-stijl met marmeren schouw, met stucwerk versierde schouwboezems en lijstwerk op de bepleisterde zolderingen.

Belangwekkend zijn de 18de eeuwse salonschilderijen die nu in Tillegem worden bewaard. Ze zijn afkomstig van het huis Sint-Maartensplein 5 in Brugge (zie brochure OMD 1991, nr. 14) en in 1924 aangekocht door het Provinciebestuur. In 1987 zijn ze van het Provinciaal Hof naar hier overgebracht na een zorgvuldige restauratie. De schilder van deze monumentale doeken is niet gekend, alhoewel een toeschrijving aan de Brugse schilder *Jan Beerblock* (1739-1806) wordt geopperd. Iconografisch zijn de doeken ongetwijfeld interessant : de handelskom van Brugge, een gezicht op Oostende, een visser aan de poertoren en de Minnewaterbrug, de aankomst van de barge aan de Katelijnepoort, een visser aan de Scheepsdalebrug, zes landschappen en de vier elementen (in supraportes).

Het omliggende domein van Tillegem is reeds veel langer eigendom van de Provincie en is sinds 1963 opengesteld voor het publiek.

Het kasteel zelf is nu in gebruik als kantoren voor **Westtoerisme**, de provinciale vereniging voor de promotie van het toerisme.

Een zeer volledige studie over het kasteeldomein, de bewoners, de geschiedenis en de restauratie is in 1989 verschenen¹.

Het kasteel Tillegem is niet als monument beschermd.

Op het domein, bij de herberg De Trutselaar, bevindt zich een **rosmolen**. Deze houten rosmolen is afkomstig uit Houtem en is hier in 1976 herbouwd. Met behulp van paarden (wat op de Open Monumentendag wordt gedemonstreerd) kan per dag 50 kg tot 100 kg graan tot veevoeder worden verwerkt.

Dergelijk type molen is vroeger veelvuldig in gebruik geweest, vooral in de kuststreek.

¹ L. DEVLIEGHER (red.), *Het kasteel van Tillegem te Brugge*, Brugge, 1989, pp. 172

Verklarende woordenlijst

Balksleutel

langwerpig plat stuk hout ter ondersteuning van een balkeinde, en zo het draagvlak onder de (moer-)balk vergrotend ; meestal geprofileerd, soms voorzien van wapenschilden, spreuken, of figuratief beeldhouwwerk

Blokkeel

horizontaal houten element aan de voet van een kaponderdeel, dat de voet van een kapschoor kan verbinden met een muurplaat

Briefpaneel

paneel met als een perkamenten brief omgekrulde randen

Corinthische orde

derde van de drie klassieke bouwtranten, waarbij de kapitelen van zuilen of pilasters versierd zijn met acanthusbladmotief

Dagkant

thans bijna altijd loodrecht op de muur of het kozijnvlak staande kant van een venster, poort, ingang of boog ; meestal afgeschuind of geprofileerd ; schuine kant aan een houten of stenen bouwonderdeel ter bevordering van de afwatering of het binnenkomende daglicht

Dormter

dormitorium, slaapzaal of het geheel van slaapzalen in een klooster

Gording

houten ligger, in de lengterichting van een kap, waarvan twee zijden evenwijdig zijn aan het dakvlak

Graatgewelf

gewelf waarvan de schelpen elkaar ontmoeten op een smalle graat

Hanebalk

horizontale balk boven in een dakgebint ter versterking

Keper

in dakconstructie : een rib die steunt en vastgenageld is op gordingen en loopt van nok tot voet

Kinderbalk

elk van de dunnere en kortere evenwijdige balken, ingelaten in (of opgelegd op) de zwaardere (moer)balken van een balklaag, waarover de houten vloer is aangebracht

Korbeel

schoor tussen een vertikaal en een horizontaal onderdeel van een houtconstructie

Kruisrib(ben)gewelf

gewelf dat ontstaat uit de interpenetratie van twee halve cilindervlakken waardoor boven een vierhoekige plattegrond snijdingslijnen ontstaat die elkaar in het middelpunt ontmoeten ; de snijdingslijnen kunnen uit ribben bestaan waarop de kappen steunen

Maaswerk

tracering of vlechting van metselwerk of natuursteen als decoratieve vulling ; opengewerkt (in vensterkoppen, roosvensters, borstweringen, frontalen en torenspitsen) of gesloten (in nissen, muurvlakken, gewelfzwikken, boogvelden)

Moerbalk

balk waarin of waarop kinderbalken zijn gelegd

Parement

stenen buitenbekleding van muren, gevels

Pilaster

een weinig uitspringende muurpijler bestaande uit basement, schacht en kapiteel, die naast een dragende in hoofdzaak een ritmerende functie heeft

Pinakel

siertorentje in de gotische bouwkunst, bv. als bekroning van steunberen

Risaliet

gevelvoorsprong : vooruitspringend deel van een gevel ; midden-, zij-, of hoekrisaliet

Schaargebint

kapgebint bestaande uit twee schuinstaande stijlen met een balk eroverheen, ter ondersteuning van gordingen en kepers

Spitsboog

boog gevormd door twee elkaar snijdende bogen met gelijke straal

Tongewelf

gewelf waarbij de dwarsdoorsnede een halve cirkel of ellips is

Travee

afstand tussen twee opeenvolgende steunpunten in de lengterichting van een gebouw of bouwdeel ; indeling van de ruimte van een kerkgebouw die overeenkomt met één gewelfvlak ; indeling van een gevelvlak volgens de ordonnantie van de gevelopeningen

Voor verdere lectuur

PH. ARIES, *Het beeld van de dood*, Nijmegen, 1987

B. BEERNAERT, e.a., *De Brugse gevelgids*, Brugge, 1982

V. BOUCKAERT, e.a., *De Centrale Begraafplaats te Assebroek-Brugge - Beknopte Gids*, Brugge, 1993

H. DE BRUYNE, *De Godshuizen in Brugge*, Zellik, 1994

A. DENAUX en E. VANDEN BERGHE (red.), *De Duinenabdij en het Grootseminarie te Brugge*, Tielt, 1984

L. DEVLIEGHER, *De Keizer Karel-schouw van het Brugse Vrije, Kunstpatrimonium van West Vlaanderen*, deel 10, Tielt, 1987

L. DEVLIEGHER, *Het kasteel van Tillegem te Brugge*, Brugge, 1988

L. DEVLIEGHER, *Van Waterhalle tot Provinciaal Hof*, Brugge, 1994

J.P. ESTHER, *Monumentenbeschrijving en bouwgeschiedenis in : Sint-Janshospitaal Brugge 1188/1976*, tentoonstellingscatalogus 5 juni-31 augustus 1976, Brugge, pp. 259-339

J. HALL, *Hall's Iconografisch Handboek*, Leiden, 1993

H. LOBELLE - CALUWE, *Memlingmuseum Brugge*, Brussel, 1987

P. RONSE, *De Poortersloge te Brugge*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling RU Gent, 1985

M. RYCKAERT, *Historische Stedenatlas van België*, Brugge, Brussel, 1991

J.A. VAN HOUTTE, *De geschiedenis van Brugge*, Tielt-Bussem, 1982

Belangrijke wenken

1. Open monumenten en begeleide bezoeken

De **open monumenten** worden met de Europese **monumentenvlag** bevestigd en zijn aldus herkenbaar. Op het stadplannetje in deze wandelgids zijn de **open monumenten genummerd** in de volgorde van de beschrijving in de tekst. In alle opengestelde monumenten (op uitzondering van het Godshuis De Vos) zorgen **gidsen**, waarbij ook medewerkers van het Stads- en Rijksarchief en leraars van de Academie, voor begeleiding en bijkomende informatie.

2. Centraal informatiepunt

Alle informatie over de Open Monumentendag in Brugge kan verkregen worden :

- vòòr 10 september : op de Dienst voor Monumentenzorg en Stadsvernieuwing, Oostmeers 17, 8000 Brugge (tel. : 050/44.85.82)

- op 10 september : op de speciale infostand op de Dienst voor Toerisme, Burg 11, 8000 Brugge (tel. : 050/44.86.13)

- de brochure zal eveneens in verschillende opengestelde gebouwen verkrijgbaar zijn

3. Nog te bezoeken gebouwen

Naar aanleiding van de Open Monumentendag zijn twee gebouwencomplexen eveneens toegankelijk :

Dijver 11, het Europacollege

Uitzonderlijk krijgt u de kans het Europacollege te bezoeken dat tot op heden voor vele Bruggelingen een grote onbekende is gebleven.

Daar komt binnenkort verandering in.

Op 10 september staan de deuren van Dijver 11 wijd voor u open. Doel en werking van het College worden voor u verduidelijkt.

Een niet te missen kans !

Witte Leertouwersstraat 1-1bis

Het voormalige huis d'Hanins de Moerkerke staat eveneens open op 10 september op initiatief van de eigenaar. Het herenhuis is ca. 1765-1775 gebouwd (zie brochure Open Monumentendag 1991, nr. 18)

Deze wandelgids werd samengesteld door Brigitte Beernaert van de Dienst voor Monumentenzorg en Stadsvernieuwing van de Stad Brugge. Met dank aan Magda Van Damme voor het taalkundig advies.

v.u. F. Devriese, Stadssecretaris